

Громадська організація
«Центр економічних досліджень та розвитку»

Збірник тез наукових робіт учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ**

17 жовтня 2020 року

Одеса
2020

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думку та погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Наукові підходи до оцінки соціально-економічного потенціалу країни: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 жовтня 2020 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР, 2020. – 92 с.

Научные подходы к оценке социально-экономического потенциала страны: сборник тезисов научных работ участников Всеукраинской научно-практической конференции (г. Одесса, 17 октября 2020 г.) / ОО «Центр экономических исследований и развития». – О.: ЦЭИР, 2020. – 92 с.

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Шумей А. О.

СТИМУЛЮВАННЯ ПОПИТУ

В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ5

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Остапенко А. О.

СТАН РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РИНКУ

ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ 10

Решетняк О. І.

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ ГАЛУЗІ

В СТРУКТУРІ ЕКОНОМІКИ КРАЇН СВІТУ ТА УКРАЇНИ..... 14

Шуневич А. С.

ДИФЕРЕНЦІОВАННЯ СТАВОК ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

У КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ НЕПРЯМИХ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ.. 18

Яковенко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА

МИТНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ КРАЇН СВІТУ

ТА ЧИННИКИ, ЩО ЇЇ ВИЗНАЧАЮТЬ.....23

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Білоусов М. С.

РОЗРОБКА ПОРТФЕЛЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА29

Єсипенко Ю. В., Єременко А. В.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА32

Згадова Н. С., Губко В. І.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАКТИЧНИХ ПІДХОДІВ

ТА ОЦІНЮВАННЯ МОНІТОРИНГУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

АГРАРНОЇ СФЕРИ.36

Згадова Н. С., Рогатіна Л. П.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....41

Науменко Д. В., Волкова Д. А.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ

ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ45

Новацький В. Ю.

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ

У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....49

Рогачевський О. П.

МАРКЕТИНГ-МІКС ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ51

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Костенко А. М.

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ДОБРОБУТУ 57

НАПРЯМ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Палагусинець Р. В.

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ 62

НАПРЯМ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Легкоступ І. І., Шупер А. С.

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ
ТА СПОСОБИ ПІДВЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 67

Манукян А. Г.

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ
НА ТІНЬОВУ ЕКОНОМІКУ 71

НАПРЯМ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Волошина-Сідей В. В., Новак К. С.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 75

Гудзенко Н. М., Горкуша І. О.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ
В ПОХІДНИХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУРАХ 78

Коваль Н. І., Лисаковська А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ 82

Откидач Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ 86

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Шумей А. О.

аспірантка кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ ПОПИТУ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Одним із головним питанням сучасної економічної науки є споживча поведінка індивіда, яка базується на основі взаємодії попиту та пропозиції. Споживання визначають як найважливішу сферу життєдіяльності суспільства, націлену на забезпечення розвитку людини, її фізичного, інтелектуального, духовного потенціалу та задоволення системи потреб [3, с. 4]. У свою чергу виробники, які збільшуючи пропозицію товарів та послуг, зацікавлені у стимулюванні попиту у споживачів.

Одним із факторів, який впливає на взаємодію попиту та пропозиції є соціально-економічний потенціал, який розглядається як сукупність соціально-економічних факторів, джерел, стимулів, форм підвищення ефективності використання продуктивних сил [4, с. 218]. В умовах постіндустріальної трансформації виробники отримали нові інструменти для стимулювання попиту споживачів. Даним інструментом є інформаційні технології, які сприяли виникненню та розвитку електронної комерції – ділова діяльність суб'єктів господарювання, яка здійснюється за допомогою використання сучасних інформаційних технологій та комунікацій з метою отримання прибутку та задоволення потреб споживачів. Вона включає в себе електронну торгівлю, електронний обмін

інформацією, електронний рух капіталу, електронний банкінг, електронний маркетинг тощо [1, с. 30].

До функцій електронної комерції відносять рекламу (привернення уваги споживачів до певного сайту або товару), демонстрацію товару (показ продукції за допомогою інструментів Інтернету), здійснення операцій придбання та доставки продукції, після продажне обслуговування та налагодження довгострокових відносин із клієнтом (вивчення вподобань споживачів). В умовах взаємодії продавець-покупець в площині електронної комерції почали вирізняти он-лайн покупців. Під час дослідження он-лайн покупців для налагодження довгострокових відносин із клієнтом виділили декілька типів он-лайн покупців:

1. «Любителі поторгуватися», які складають близько 50% он-лайн покупців та мають на меті знайти он-лайн магазин, де можна придбати товар за найнижчою ціною.

2. «Любителі бути на зв'язку», які найчастіше звертають увагу на знайомі у «реальному житті» торгові марки.

3. «Обивателі та любителі активного відпочинку» – використовують Інтернет з метою отримати інформацію. Для продавців головною метою є привернути увагу цих людей та перетворити їх із звичайних користувачів Інтернету на покупців он-лайн-магазину.

4. «Прихильники принципу полегшення життя» – надають перевагу он-лайн шопінгу, оскільки це економить їхній час.

5. «Любителі прогулянок» – складають близько 10% користувачів, проте переглядають у 4 рази більше Web-сторінок, їх приваблюють сайти, які постійно удосконалюються та оновлюються [1, с. 31].

Окрім цього, в умовах постіндустріальної трансформації із кожним роком зростають витрати споживачів у сфері електронної комерції. У порівнянні із 2018 роком у 2019 році дані витрати зросли на 14%, при цьому найбільше витрачають в категорії «подорожі та готелі» (24%). Також споживачі витрачали на інші категорії: «мода та краса» (17%), «електротовари» (13%), «іграшки

та хобі» (13%), «меблі та декор» (9%), «їжа» (7%), «відеоігри» (2%), «діджитал музика» (0,4%), «інше» (14,6%) [6].

Для того, щоб привернути увагу споживачів та отримати більший дохід, продавці використовують різні інструменти, які застосовуються під час офф-лайн та он-лайн покупках. Перше завдання для продавців – створення зручного сайту, який буде швидко працювати, буде функціонально зручним та не буде видавати помилки. Створюючи сайт, необхідно велику увагу приділити його візуалу, оскільки покупцю достатньо 50 мілісекунд, щоб у нього склалося перше враження про он-лайн-магазин.

Більшість продавців інтернет-магазину групують товари в категорії за певними ознаками та позначають їх додатковими символами, що привертають увагу покупців. До найчастіше використовуваних груп товарів відносять «Хіти продажу», які виконують роль соціального доказу, «Знижки», які дають можливість заощадити, «Вибір знаменитості», які дають змогу слідувати за лідерами думок і бути в тренді та «Останні екземпляри», які викликають почуття можливості втратити останню можливість.

Зважаючи на те, що інтернет-магазин володіє великою кількістю товару, продавець повинен запропонувати покупцеві найбільш підходящий товар. Оскільки, персональне спілкування та підбір товару у великих інтернет-магазинах майже неможливі, то для стимулювання попиту та задоволення потреб споживача, почали використовувати штучний інтелект. Він здатний пропонувати користувачеві кращі індивідуальні варіанти товарів, відштовхуючись від його попередніх покупок або переглядів. Система аналізує такі дані користувача поведінки: кількість проданих товарів, кількість переглядів, кількість продажів унікальним користувачам, застосовані користувачем фільтри, пристрої, які використовуються тощо. Грунтуючись на історичних і поточних даних, система пропонує покупцю персоналізований список найпопулярніших товарів, які користувач з більшою ймовірністю купить в інтернет-магазині [2].

До додаткових інструментів, які можна застосувати для привернення уваги покупців – розміщення відеороликів, які будуть демонструвати зовнішній вигляд товару у реальному світі, функціональність та застосування даної продукції. Окрім цього покупець може ознайомитися із характеристикою продукції у відгуках інших клієнтів та оцінити якість товару та роботу он-лайн-магазину. Для продавців це додатковий стимул покращувати якість товару, його асортимент та взаємодію із покупцями.

Для привернення уваги покупців продавці он-лайн-магазинів також використовують інструменти, що широко застосовуються офф-лайн магазинами. До них відносять програми лояльності, проведення конкурсів-розіграшів, перехресні продажі, проведення акцій та автоматизація розсилок [5]. Не зважаючи на те, що дані інструменти використовуються як в он-лайн, так і в офф-лайн магазинах, їхні результати та робота відрізняються. В он-лайн-магазині є змога самостійно відстежувати програму лояльності та швидше отримувати відповідь на те, які бонуси або знижки можна отримати під час придбання певного товару, в офф-лайн магазині у більшості випадків потрібно звертатися до консультанту. Інтернет-магазини можуть запропонувати більше варіантів для перехресних покупок, у той час через обмеженість площі та неможливості дублювати кожен одиницю товару декілька разів у різних місцях для пропозиції перехресного придбання, офф-лайн магазини обмежені в широкому застосуванні такої пропозиції для покупця. Продавцям, які працюють в он-лайн магазині легше отримати e-mail та здійснювати розсилки із спеціальними пропозиціями для споживачів, що привертає додаткову увагу клієнтів, які можуть одразу відреагувати, перейти за посиланням і можливо придбати товар, який був запропонований в розсилці. У таких розсилках продавці намагаються нагадати про свята та спеціальні пропозиції до них, надіслати акційні пропозиції або товари, які їм потрібно якнайшвидше продати, або розмістити

товари, які були підібрані штучним інтелектом на основі даних, які були зібрані про покупця.

Таким чином в умовах постіндустріальної трансформації продавці почали використовувати більше інструментів для стимулювання попиту споживачів. У даній боротьбі за додаткову увагу покупця одним із головним інструментом стало візуальне оформлення он-лайн магазину та створення персональних пропозицій за допомогою штучного інтелекту, що спонукає споживача придбати даний товар.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєв Ю.Ю. Електронна комерція як інструмент просування товарів на ринку побутової техніки. *Інтернаука*. 2017. № 1 (23). С. 29–34.
2. Десять тактик онлайн-мерчендайзингу для збільшення продажів. URL: <https://promodo.ua/ua/blog/10-taktik-onlajn-merchandajzinga-dlya-uvelicheniya-prodazh.html#gref>
3. Манахова И.В. Трансформация потребления в информационной экономике : диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук. Москва : ФГБОУ ВПО «Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова», 2014. 398 с.
4. Прохорова В.М. Соціальний потенціал регіону: методологічні аспекти. *Вісник Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*. 2013. Вип. 1 (6). Т. 1. С. 217–223.
5. Топ 20 способів зростання продажів для інтернет-магазинів. URL: <https://marketer.ua/ua/top-20-sales-growth-methods-for-online-stores/>
6. Digital 2019: Global digital overview. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2019-global-digital-overview>

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Остапенко А. О.
студентка

*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

СТАН РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Розвиток фондових ринків викликає все більший науковий інтерес, оскільки, розширення його частки у загальній структурі постійно зростає. Саме діяльність фондового ринку направлена на створення в Україні централізованого ринку цінних паперів. Таким чином, розвиток цивілізованого інвестиційного процесу в економіці України, подальше проведення ринкових реформ неможливі без створення ефективно працюючого фондового ринку, який має забезпечувати реалізацію національних інтересів України та сприяти зміцненню її економічного суверенітету.

Ринок цінних паперів (фондовий ринок) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [1]. Він виступає в якості посередника між грошовими та функціонуючими капіталами і впливає на процес інвестування, який є однією з рушійних сил економічного розвитку.

В сучасних умовах розвинений ринок цінних паперів є необхідним елементом ефективно функціонуючої економіки. Адже це механізм за допомогою якого встановлюються відповідні правові та економічні взаємовідносини між підприємцями, корпораціями та іншими структурами, яким необхідні фінансові кошти для свого

розвитку та організаціями та громадянами, які можуть їх надати на певних умовах [2].

Основні функції ринку цінних паперів, також як і будь-якого іншого ринку, поділяються на дві великі групи: загальноринкові і специфічні. Загальноринкові функції ринку цінних паперів визначають схожість цього ринку з іншими ринками. А специфічні функції ринку цінних паперів, навпаки, виділяють цей ринок серед інших. Специфічні функції ринку цінних паперів [3]: перерозподільна (ринок цінних паперів відіграє важливу роль в перерозподілом грошей між різними сферами і галузями; ця функція також включає переклад грошей в продуктивну форму, фінансування держбюджету); хеджування (додаткове страхування фінансових ризиків).

Загальноринкові функції ринку цінних паперів: цінова (ринок відіграє важливу роль у складанні ринкових цін); комерційна (одержання доходу від різноманітних операцій, вироблених на ринку); інформаційна (на ринку з'являються відомості про різні об'єкти торгівлі, а в подальшому ці відомості доводяться до інших учасників товарного ринку і роблять на них істотний вплив); регулююча (на ринку існують певні «правила гри», практика вирішення спорів, органи управління та контролю).

Стан та динаміка фондового ринку свідчить про те, що ринок цінних паперів в Україні на сучасному етапі розвитку не спроможний протистояти всім негативним внутрішнім та зовнішнім впливам. Нагальні проблеми, що існують на ринку цінних паперів України, заважають його подальшому розвитку.

Так за даними НКЦПФР протягом січня–липня 2020 року зареєстровано 37 випусків акцій на суму 9,99 млрд грн (таблиця 1). Порівняно з аналогічним періодом 2019 року обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 5 млрд грн.

Крім того зареєстровано 53 випусків облігацій підприємств на суму 28,35 млрд грн (таблиця 2). Порівняно з аналогічним періодом 2019 року обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств збільшився на 22 млрд грн.

Таблиця 1

**Обсяг та кількість випусків акцій,
зареєстрованих Комісією протягом січня–липня 2020 року**

Період	Обсяг випуску акцій, млн грн	Кількість випусків, шт
Січень	145,91	8
Лютий	59,00	1
Березень	618,22	4
Квітень	132,88	3
Травень	2 249,15	6
Червень	58,24	4
Липень	6 724,66	11
Усього	9 988,06	37

Таблиця 2

**Обсяг та кількість випусків облігацій підприємств,
зареєстрованих Комісією протягом січня–липня 2020 року**

Період	Обсяг випуску облігацій підприємств, млн грн				Кількість випусків, шт
	Підприємства (крім банків та страхових компаній)	Банки	Страхові компанії	Загальний обсяг зареєстрованих випусків	
Січень	4774,64	200,00	0,00	4974,64	24
Лютий	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Березень	0,00	0,00	0,00	0,00	0
Квітень	5992,00	0,00	0,00	5992,00	2
Травень	3398,16	0,00	0,00	3398,16	14
Червень	13642,00	0,00	0,00	13642,00	6
Липень	341,62	0,00	0,00	341,62	7
Усього	28148,42	200,00	0,00	28348,42	53

Проблема ефективного функціонування і подальшого розвитку ринку цінних паперів в умовах становлення фінансової системи України, може бути розв'язана за рахунок підвищення його ліквідності, внаслідок таких його напрямків удосконалення:

- забезпечення прозорості діяльності держави щодо випуску її цінних паперів та доступність і зрозумілість умов інвестування у такі інструменти;

- вдосконалення організаційної бази функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів;

- підвищення інвестиційної привабливості внутрішніх боргових зобов'язань держави;

- підвищення довіри з боку інвесторів до держави, шляхом своєчасного та повного виконання органів державної влади своїх обов'язків, пов'язаних з цінними паперами, особливо заходів з погашенням відсотків і основної суми заборгованості.

Отже, слід зазначити, що для України першочерговим завданням є оздоровлення фінансового сектора та формування конкурентоспроможного ринку цінних паперів. Становленню прозорого і розвинутого ринку цінних паперів України сприятиме впровадження та імплементація міжнародних стандартів і законодавчих актів, які без порушень і викривлень регулювали б діяльність на вітчизняному фінансовому ринку і фондовій біржі, поступово розвиваючи та роблячи більш цивілізованим корпоративний сектор.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку / Вебпортал Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.ssmsc.gov.ua/fund/analytics>

2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

3. Андрєєва В.В. Фондовий ринок України на сучасному етапі розвитку економіки. *Наука і вища освіта*. 2014. Т. 2. С. 96–97.

Решетняк О. І.

кандидат економічних наук, доцент

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку

Національної академії наук України

м. Харків, Україна

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІ ГАЛУЗИ В СТРУКТУРІ ЕКОНОМІКИ КРАЇН СВІТУ ТА УКРАЇНИ

В останні роки, динамізм розвитку світової економіки помітно вплинув на прискорення процесів поширення в світі високотехнологічних, наукомістких галузей, генераторами яких виступають індустріально розвинені країни світу. Країни-лідери світової економіки приділяють подвійну увагу питанням державної підтримки розвитку науковій і науково-технологій сфері, результати діяльності якої відбиваються на розвитку галузей економіки, зокрема високотехнологічних. Тому найважливішим стратегічним завданням реформ в Україні є структурна модернізація економіки спрямована на забезпечення високих темпів розвитку і конкурентоспроможності економіки [1; 2].

Для розуміння процесів економічного розвитку у світі необхідно дослідити структуру реального сектору економіки провідних країн світу та визначити основні тенденції в секторі високотехнологічних і наукомістких видів діяльності.

Метою дослідження є оцінка місця високотехнологічних галузей в структурі економіки країн світу та України.

Для визначення прогресивності структури економіки України в роботі проведено аналіз структури економіки провідних країн світу та зіставлення зі структурними показниками вітчизняної економіки. Дослідження структури економіки здійснюється за чотирма секторами: сільське господарство, мисливство, лісове господарство та рибальство; промисловість, включаючи енергетику; будівництво; загалом за сферою послуг. Структурний аналіз було проведено за показниками валового випуску, валової доданої вартості та частки ВДВ в випуску. Прогресивність структури

економіки в межах даного дослідження здійснюється за середнім значенням відповідного показника по 24-ти країнам ОЕСР за даними 2018 р. [3].

Згідно проведених розрахунків за структурою валового випуску сфера послуг України на 14,2%, а за структурою ВДВ на 10% нижче у порівнянні зі прогресивною структурою країн ОЕСР [4]. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство та рибальство в структурі валового випуску економіки на 9,5% та в структурі ВДВ на 10,1% вище у порівнянні з середнім значенням країн ОЕСР. ВДВ в випуску сільське господарство, мисливство, лісове господарство та рибальство на 0,33%, промисловість, включаючи енергетику на 5,92%, будівництво на 17,55% нижче у порівнянні з країнами ОЕСР.

Аналіз частки обробної промисловості України в структурі промисловості у порівнянні з країнами ОЕСР показав невідповідність прогресивній структурі. Так, згідно проведених розрахунків, середнє значення валового випуску в обробній промисловості країн ОЕСР становить 80,79%, а питомої ваги ВДВ обробної промисловості в промисловості – 73,54%, тоді як відповідні показники по Україні відповідно 71,34% та 54,94% [3; 4].

Структура обробної промисловості України не відповідає середнім показникам за країнами ОЕСР та не є прогресивною. Так, в структурі обробної промисловості країни значно переважають значення такі ВЕД як: виробництво харчових продуктів (за структурою випуску +14,7%, за структурою ВДВ +13,9%), виробництво основних металів та готових металевих виробів, крім машин та обладнання (за структурою випуску +15,0%, за структурою ВДВ +9,8%), у той же час суттєво нижче ніж рекомендує прогресивна структура наступні ВЕД: виробництво машин та обладнання (-11,27%), в тому числі такі високотехнологічні галузі як виробництво комп'ютерної, електронної та оптичної продукції (за структурою випуску – 8,1%, за структурою ВДВ – 5,5%) та повітряних і космічних кораблів (за структурою випуску та структурою ВДВ дорівнює – 1,2%) та виробництво основних

фармацевтичних продуктів та фармацевтичних препаратів (за структурою випуску – 0,3%, за структурою ВДВ – 0,7%) [3; 4].

Дослідження показало, що роль високотехнологічних галузей в структурі економіки України нижче у порівнянні з провідними країнами світу. Важливим аспектом оцінки наукового та науково-технічного забезпечення розвитку високотехнологічних галузей економіки є аналіз витрат на дослідження та розробки (ДіР). Від структури ДіР країни залежить розвиток високотехнологічних галузей економіки. Дослідження витрат на ДіР країн світу показало, що їх структура обумовлюється спеціалізацією країни в міжнародному розподілі праці. На першому місті в рейтингу країн світу за часткою витрат на ДіР високотехнологічних галузей економіки в 2018 р знаходиться Японія (62,53%), на другому – Швейцарія (50,85%), на третьому – США (39,34%). Україна знаходиться на 16 з 34 країн місці (16,59%), структура витрат на ДіР відповідає провідним країнам світу (середній рівень витрат на ДіР в високотехнологічних галузях економіки країн ОЕСР дорівнює 13,52%) [3; 4].

Високий у порівнянні з країнами світу рейтинг України обумовлюється підвищенням частки витрат на ДіР в галузі основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, яка з 2012 р. зросла на 13,77% (в 2012 р. 3,13%, тоді як в 2018 р. – 16,9%). Рейтинг країн світу за часткою витрат на ДіР в галузі виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів показав що на першому місті в рейтингу знаходиться Швейцарія, на другому – Бельгія, на третьому – Данія, на четвертому – США, на п'ятому – Україна. Інша картина склалася в галузі виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. На першому місті в рейтингу країн світу за часткою витрат на ДіР в цієї галузі знаходиться Японія, на другому – Естонія, на третьому – Об'єднане Королівство. Україна знаходиться на 32 з 34 країн місці – розвитку цієї галузі не приділяють належної уваги. В сфері аерокосмічної техніки Україна не має суттєвих витрат на ДіР. Аналіз структури витрат на ДіР в аерокосмічній

техніки показує, що на першому місці в рейтингу знаходиться Італія, на другому – Франція, на третьому – Канада [3; 4].

В сучасних умовах прискорення змін технологічних циклів, інтеграції країн в глобальний економічний простір забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України вимагає прискорення процесів переходу від сировинної моделі економічного розвитку до інноваційної. Такий перехід залежить від державної політики в сфері науки і технологій, сприяння розвитку високотехнологічних галузей економіки. Світовий і вітчизняний досвід останніх десятиліть також показує, що роль і функції держави посилюються в сучасних умовах глобалізації в економічній, інноваційній та інформаційній сферах. Саме завдяки глобалізації та інтеграції в цих сферах економічні кризи стають перманентними і загальносвітовими. Досвід останніх років свідчить, що вивести економіку з кризи і подолати відставання тільки завдяки механізму ринкового регулювання неможливо. Тому для прискорення переходу на інноваційну модель економічного розвитку в Україна необхідно державі розробити адекватну структурну політику, яка б сприяла підвищенню ролі високотехнологічних галузей економіки.

Розвиток високотехнологічних галузей в економіці України надасть змогу активізувати діяльність іноземних інвесторів, забезпечить приток інвестицій в галузі високих технологій; підвищить роль транснаціональних корпорацій; забезпечить поглиблення співпраці та взаємодії із зарубіжними високотехнологічними підприємствами для реалізації спільних науково-технологічних проєктів; забезпечить залучення приватного сектору до розвитку високотехнологічних виробництв, розвиток та активізацію інноваційних підприємств; підвищить винахідницьку активність; випуск продукції на зарубіжні ринки збуту з високою часткою національної доданої вартості в експорті; появу нових галузей та ринків збуту; підвищить позиції вітчизняних виробників щодо високих технологій на внутрішньому ринку, забезпечить зайняття певної ніші на світовому ринку та активізує інноваційну економіку взагалі.

Таким чином, створення завдяки перегляду державній економічній політики умов для розвитку високотехнологічних галузей призведе до позитивних зрушень практично в усіх сферах народного господарства та забезпечить пожвавлення економічного зростання та якості життя населення країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Решетняк О.І. Оцінка витрат на дослідження розробки галузей промисловості України. *Економіка та держава*. 2020. № 9. С. 44–51. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.44 (дата звернення: 12.10.2020).

2. Решетняк О.І. Аналіз впливу наукової та науково-технічної діяльності на рівень економічного та соціального розвитку. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 55. 2020 Частина 1. С. 34–39. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.55-5>. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/55_1_2020/7.pdf (дата звернення: 12.10.2020).

3. Structural Analysis (STAN) Databases. OECD. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1# (дата звернення: 12.10.2020).

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2020).

Шуневич А. С.
аспірант

*ВНЗ «Університет «КРОК»
м. Київ, Україна*

ДИФЕРЕНЦЮВАННЯ СТАВОК ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ НЕПРЯМИХ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Однією з багатьох невирішених впродовж багатьох років проблем справляння ПДВ є проблема відсутності диференціації податкового навантаження на споживання різних товарних груп. Необхідно зазначити, що сама природа цього податку полягає в тому, що частка ПДВ в структурі витрат населення є досить

значною, а діюча в Україні на сьогоднішня основна ставка, яка не враховує соціальне значення об'єкта оподаткування.

У той же час варто взяти до уваги і факт, що зменшення ставки або введення додаткових ставок ПДВ матиме значний негативний ефект у вигляді скорочення рівня фінансування дохідної частини Державного бюджету України, що спонукає до виникнення питання пошуку додаткових джерел фінансування бюджету для компенсації втрат.

У розробку теоретичного дослідження та обґрунтування диференціації ставок ПДВ, зробили внесок такі вітчизняні науковці, як Помулева В.М. [4], Шавло І.А. [8], Румик І.І. [6].

Метою роботи є визначення основних проблемних питань щодо застосування диференційованих ставок ПДВ та шляхів застосування відповідного інструменту у контексті оптимізації системи непрямого оподаткування.

Актуальне податкове законодавство у визначає податок на додану вартість, як непрямий податок, який нараховується та сплачується з постачання/продажу товарів (у тому числі операції з безоплатної передачі та з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу/орендарю), послуг, робіт, а також ввезення товарів на митну територію України [1, ст. 193].

Також законодавство визначає, що ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах 20% (або загальна ставка), 7% або зменшена ставка та 0%, яка фактично передбачає звільнення від сплати ПДВ [1, ст. 193].

Зменшена податкова ставка ПДВ в розмірі 7%, відповідно до ст. 193 Податкового Кодексу, застосовується у двох випадках: при постачанні (або ввезенні) на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів; при постачанні лікарських засобів, медичних виробів та медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань,

дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [1, ст. 193].

За нульовою ставкою оподатковуються операції з вивезення товарів за межі митної території України у митному режимі експорту/реекспорту/ безмитної торгівлі/ вільної митної зони, а також інші визначені законом підстави для звільнення операції з постачання товарів/ послуг від сплати ПДВ. Як бачимо, в Україні чинним законодавством вже фактично діє механізм диференційованих ставок ПДВ, в той же час вони мають мінімальний ефект на зменшення податкового навантаження на кінцевого споживача та бізнесу в цілому.

Враховуючи Договір про Асоціацію України з ЄС у частині адаптації законодавства та враховуючи Директиву Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість (від 28 листопада 2006 р.) в Україні існує можливість запровадити комплекс заходів щодо зменшення негативного податкового навантаження ПДВ на кінцевого споживача та для підтримки середнього та малого бізнесу, шляхом введення додаткових ставок ПДВ для окремих груп товарів.

Так, аналіз стану діючих ставок в країн ЄС засвідчив, що в більшості країн-членах використовується 3 режими оподаткування ПДВ залежно від соціальної значимості товарів [2, ст. 99].

Наприклад, при оподаткуванні товарів та надання послуг для широкого вжитку, застосовується стандартна ставка яка не може бути менше 15%, а для товарів розкоші, алкогольних напоїв та тютюнових виробів діє підвищена ставка ПДВ. У той же час соціально важливі товари і послуги оподатковуються за зниженою ставкою не менше 5%, перелік відповідних товарів і послуг наданий в додатку III до Директиви [2, ст. 99].

Як приклад чіткої диференціації ставок на певну групу товарів можемо привести ставки ПДВ для кінцевого споживача застосуванні до різних груп товарів однієї категорії.

**Гнучкість ставок ПДВ
при застосуванні до різних груп товарів однієї категорії**

Ставка ПДВ для категорії «Одяг»:	Естонія, %	Польща, %	Велика Британія, %	Люксембург, %	Бельгія, %
для дорослих,%	23	23	0/20	17	21
для дітей,%	0	23	0	3/17	21
дитячі підгузки,%	0	8/23	0	17	21

Джерело: створено автором на основі інформації ЄС про ставки ПДВ в країнах-членах [3]

Як бачимо інструмент гнучкого оподаткування за різними ставками дає змогу країнам-членам у застосовувати власний підхід до його бази. Варто відмітити, що в Україні станом на 2020 рік були спроби законодавчо закріпити диференційовані ставки ПДВ. Так, протягом 2019–2020 років був поданий лише 1 законопроект щодо диференціації ставок ПДВ в Україні.

Відповідним законопроектом № 1180 пропонувалось крім стандартної ставки ПДВ 20%, застосовувати знижену ставку 5% для соціально значущих товарів (послуг), перелік яких буде чітко визначений.

Також пропонується застосовувати збільшену ставку податку на додану вартість у розмірі 21% до операцій із постачання підакцизних товарів (спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, тютюн та промислові заміники тютюну), у тому числі при їх ввезенні в межі митної території України під будь-якими митними режимами, які тягнуть за собою обов'язок зі сплати ПДВ [5].

Варто відмітити, що до законопроекту не було надано фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки) та пропозиції щодо скорочення витрат бюджету та/або джерел додаткових надходжень бюджету для досягнення збалансованості бюджету, що не відповідає вимогам Бюджетного кодексу України та Регламенту Верховної Ради України.

Таким чином ми дійшли наступних висновків. На сьогодні в Україні діє три ставки ПДВ – звичайна ставка на рівні 20% від бази оподаткування, зменшена ставка на рівні на рівні 7% від бази оподаткування та звільнення від сплати податку на додану вартість або 0% від бази оподаткування. У цілому це дозволяє стверджувати, що в Україні діє механізм диференціації ставок ПДВ. У той же час ставка 7% застосовується лише у дуже вузькому колі випадків, а 0% ставка має нульовий вплив на

В той же час шляхом введення додаткових ставок ПДВ, при запровадженні зазначених вище змін, можна досягти стимуляції споживання і підвищення доступності продуктів та послуг для населення; розширення сфери платоспроможного попиту для виробників (фермерські господарства, сільськогосподарські товаровиробники, малий бізнес); підвищення конкурентоспроможності товарів сільськогосподарського призначення на світових ринках, тощо

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 13–17. Ст. 112.
2. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість від 28.11.2006. *Європейський Союз*. 2006. № 2006/112/ЄС
3. Діючі ставки податку на додану вартість в країнах ЄС. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf
4. Помулева В.М. Шляхи ефективності соціально-регулюючого механізму ПДВ. *Сталий розвиток економіки*. Хмельницький, 2014. С. 253–260.
5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження зниженої ставки податку на додану вартість на соціально значущі товари та послуги). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66474
6. Румик І.І. Напрями реформування системи оподаткування. *Економіка України: шляхи виходу із кризи*: Збірник матеріалів Міжвузівської студентської економічної конференції (Київ, 11 грудня 2015 року) / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. С. 161–163.

7. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

8. Шавло І.А. Удосконалення підходів в адмініструванні ПДВ в період виходу України з пандемічної кризи. URL: <https://www.ndifp.com/1493/>

Яковенко О. В.

провідний науковий співробітник

*Науково-дослідний інститут фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України
м. Хмельницький, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА МИТНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ КРАЇН СВІТУ ТА ЧИННИКИ, ЩО ЇЇ ВИЗНАЧАЮТЬ

Серед цілей, що вказані у програмі діяльності українського уряду, яка прийнята у червні 2020 року зазначається реформування та розвиток системи органів, що реалізують державну митну політику, зокрема шляхом оптимізації організаційної та функціональної структури. Це обумовлює важливість дослідження організаційної структури митних адміністрацій зарубіжних країн з метою виявлення особливостей і закономірностей, які варто було б врахувати при реформуванні митниці.

Така необхідність зумовлена триваючим інституційними перетвореннями у фіскальних органах, у тому числі ДМСУ, а також важливістю результатів їх діяльності для стабільного розвитку держави. І потрібно зауважити, що мова йде не лише про стабільні надходження до бюджету, а створення сприятливих умов для ведення бізнесу, у тому числі у зовнішньоекономічній діяльності.

Організаційна структура митної адміністрації Королівства Данії (Міністерства з питань оподаткування Данії) [1] підпорядкована основній меті – забезпечення надходження доходів до

бюджету для фінансування державного сектору. Це проявляється у зосередженні в одному Міністерстві усіх напрямів реалізації фіскальної функції. Крім того, потрібно відмітити стабільність організаційної структури датської митниці, її побудові у розрізі напрямів діяльності та виділення на відповідному рівні загальних обслуговуючих підрозділів.

Діяльність Фінансової адміністрації Республіки Словенія [2] поєднує податкові та митні напрями, та водночас привертає увагу наявності розподілу окремих функцій між територіальними підрозділами. У той же час потрібно враховувати невелику територію цієї держави, що не створює надмірні проблеми для митного оформлення при потребі звернення до певних митних органів.

Податкова та митна координаційна служба Австрії підпорядковуються Міністерству фінансів та працює у подібній до словенської моделі. Однак, організаційна структура австрійської адміністрації має регіональний рівень управління, що представлений 9 бюро. Їх завдання полягає в координації та консультуванні підпорядкованих податкових та митних органів з організаційних питань. Водночас вони впроваджують директиви та укази Міністерства фінансів. Важливо також зауважити, що на загальнодержавному рівні діє 7 структурних підрозділів, і центр ризику, аналізу та інформації. Цей момент є важливим з точки зору координованої обробки фіскальними органами інформації щодо потенційних ризиків.

Деякі митні установи мають службові підрозділи, які виконують спеціальні завдання відповідно до отриманих доручень. Деякі з цих так званих «центрів компетентності» мають характер внутрішніх служб довідки, а також виступають консультативними центрами для населення.

Ще одним варіантом об'єднання фіскальних органів є Фінансова адміністрація Словацької республіки, яка утворена 1 січня 2012 року шляхом злиття колишньої податкової та митної адміністрацій в єдиний державний орган [4]. Створення Фінансової

адміністрації передувало постанові про реформування управління митницею та податками з метою уніфікації збору податків, зборів та державних страхових внесків за допомогою програми UNITAS. Фінансова адміністрація складається з Фінансової дирекції Словацької Республіки, митних установ, податкових органів та Кримінальної служби Фінансової адміністрації. Фінансова адміністрація досягла істотних успіхів у боротьбі з податковими шахрайствами. Працюючи спільно з Поліцейськими силами Словацької республіки та Генеральною прокуратурою, Фінансова адміністрація утворила Податкову кобру, створивши міжгалузеві команди для спільної боротьби з шахрайством.

Як ще один інструмент протидії шахрайству, Фінансова адміністрація розвинула активну співпрацю з державами-членами ЄС, країнами ОЕСР та США, включаючи обмін інформацією про суми, що підлягають оподаткуванню. Автоматизований обмін інформацією є важливим інструментом для підвищення ефективності та результативності збору податків і дозволяє усунути прикордонні податкові відрахування в якості ухилення від сплати податків.

У Польщі діяльність у митній сфері здійснює Міністерство фінансів, у складі якого за реалізацію митної політики відповідальний Департамент митниці, який співпрацює з Європейською Комісією та Радою Європейського Союзу у сфері формування спільної митної політики [5]. Він координує діяльність, пов'язану з законодавчою роботою та виконанням митного законодавства ЄС та національного законодавства; здійснює нагляд за митними органами у сфері рівномірного застосування положень закону про торгівлю товарами, організовує та координує всі міжнародні контакти у сфері митної справи.

У якості окремих органів державної влади працюють митні адміністрації Сингапуру, КНР, Японії. Їх функції та завдання є типовими.

Митна адміністрація Франції – Генеральна дирекція з митних питань та непрямого оподаткування підпорядковується Міністер-

ству дій та державних рахунків та реалізує три основні завдання: боротьба з шахрайством, підтримка економічної діяльності та збір податків [6]. Вона має розгалужену організаційну структуру, що охоплює генеральну дирекцію, відокремлені підрозділи та спеціалізовані підрозділи. Вона включає митну лабораторію та мережу митних навчальних закладів. Щодо реалізації захисної функції, то Генеральна дирекція із іншими органами відповідає за берегову охорону Франції, та крім цього виконує нетипові завдання, пов'язані із контролем за морськими перевезеннями та сплатою портових зборів, зборів за забруднення навколишнього середовища.

Митна адміністрація у Чеській республіці є відокремленим державним органом, незважаючи на те що, у Чехії немає зовнішніх кордонів ЄС за винятком міжнародних аеропортів. Тому митні органи Чехії виконують усі свої обов'язки, що стосуються класичного прикордонного митного контролю в міжнародних аеропортах [7]. Основні заходи реалізуються митною службою централізовано, що пов'язано із географічним положенням всередині ЄС та рівнем комп'ютеризації та модернізації її діяльності. У той же час певні операції, пов'язані з митними чи податковими процедурами, можуть здійснюватися в територіальних відділеннях в окремих регіонах. Однак варто відмітити, що внаслідок розташування посеред інтеграційного об'єднання митна адміністрація Чехії змінила акценти на забезпечення безпекового напрямку митної діяльності та отримала не характерні для аналогічних служб завдання щодо контролю з вантажними перевезеннями. Важливим є досвід цієї країни із точки зору співпраці митної адміністрації як правоохоронної структури із іншими силовими відомствами. Митні органи досягають дуже хороших результатів у боротьбі з торгівлею наркотиками. У зв'язку з цим митна адміністрація бере участь у ряді міжнародних організацій, інформаційних систем та робочих груп. Створено спеціальний підрозділ, призначений для діяльності із затримання злочинців, винних у злочинних діях, в інших сферах, а також у

боротьбі з наркотиками. Національний координаційний відділ був створений з метою забезпечення ефективного міжнародного співробітництва, який відповідно до міжнародних угод розглядає прохання про допомогу щодо розслідування випадків порушення митних правил. Необхідними передумовами такої діяльності є центральний збір інформації та інформаційна підтримка оперативних підрозділів. Ці завдання забезпечує оперативний центр при Генеральній дирекції митниці цілодобово.

На відмінну від Чехії, де митна адміністрація є автономною, і лише тісно взаємодіє із правоохоронними органами, у Австралії функції митної адміністрації, які раніше виконував Департамент імміграції і охорони кордонів з 20 грудня 2017 року реалізує Департамент внутрішніх справ [8]. До функцій Департаменту входить забезпечення національної безпеки, управління надзвичайними ситуаціями та кримінального правосуддя, управління транспортної безпеки у співпраці із Департаментом інфраструктури і регіонального розвитку, мультикультурні справи у співпраці із Департаментом соціальних служб, а також функції по координації контртерористичної діяльності і політики в сфері кібербезпеки, що здійснюються кабінетом міністрів та прем'єр-міністром. Така структура Департаменту пов'язана із тим, що у Австралії одне з найбільших та найскладніших прикордонних середовищ у світі.

Таким чином, у різних країнах світу сформувалися варіанти організаційної структури митної адміністрації, які враховують пріоритетність певних функцій митної адміністрації, таких як посилена увага до наповнення бюджету, або ж на забезпечення безпеки. Варто зауважити, що у розглянутих країнах достатньо уваги приділено забезпеченню співпраці між митною адміністрацією та іншими правоохоронними органами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данське міністерство з питань оподаткування. URL: <https://www.skm.dk/english/>

2. Фінансова адміністрація республіки Словенія. URL: <https://www.gov.si/en/state-authorities/bodies-within-ministries/financial-administration/about-administration>
3. Податкова та митна служба. URL: <https://www.bmf.gv.at/en/the-ministry/internal-organisation/Tax-and-Customs-Offices.html>
4. Фінансова адміністрація. URL: <https://www.financnasprava.sk/en/financial-administration>
5. Міністерство фінансів. URL: <https://www.gov.pl/web/kas/dc>
6. Генеральна дирекція з митних питань та непрямого оподаткування. URL: <https://www.douane.gouv.fr/la-douane/qui-sommes-nous/lessentiel-de-la-douane>
7. Митна адміністрація. URL: <https://www.celnisprava.cz/en/about-us/Pages/default.aspx>
8. Australian Border Force. URL: <https://www.abf.gov.au/about-us/who-we-are>

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Білоусов М. С.
студент

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

РОЗРОБКА ПОРТФЕЛЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Професійне управління підприємством неминуче вимагає глибокого аналізу, що дозволяє більш точно оцінити невизначеність ситуації з допомогою сучасних методів дослідження. У зв'язку з цим істотно зростає пріоритетність і роль аналізу, основним змістом якого є комплексне системне вивчення інвестицій підприємства з метою оцінки ступеня фінансових ризиків і прогнозування рівня прибутковості капіталу.

Теоретичні аспекти формування інвестиційного портфеля розглядалися в публікаціях Абчука В.А., Балабанова І.Т., Вітлінського В.В., Денисова А.А., Ємельянова А.А., Лагоші Б.А.

Інвестиційний портфель – сукупність об'єктів реального і фінансового інвестування, призначена для здійснення інвестиційної діяльності в певний проміжок часу відповідно до розробленої інвестиційної стратегії підприємства. Формування інвестиційного портфеля – процес цілеспрямованого підбору об'єктів інвестування.

Класифікація портфельів за видами об'єктів інвестування, що включаються в них пов'язана з спрямованістю і обсягом інвестиційної діяльності підприємства. Ключовим у цій класифікації є портфель реальних інвестиційних проєктів [1, с. 342]. Розглянемо основні принципи формування портфеля реальних інвестицій підприємства:

1. Принцип забезпечення реалізації інвестиційної стратегії. Суть його полягає в тому, що цілі формування інвестиційного портфеля повинні відповідати цілям інвестиційної стратегії підприємства в цілому. Необхідно дотримання наступності планування і реалізації інвестиційної діяльності підприємства на середньостроковий і довгостроковий період.

2. Принцип забезпечення відповідності портфеля інвестиційних ресурсів. Сенс полягає в тому, що загальний обсяг і структура витрат, які необхідні для реалізації відібраних інвестиційних проектів, повинні бути відповідними. Тобто вони повинні відповідати обсягу і структурі джерел фінансування інвестиційної діяльності, в розпорядженні підприємства.

3. Принцип оптимізації співвідношення прибутковості і ризику. Мета такої оптимізації полягає в тому, щоб не допустити фінансових втрат і збитків, роблячи підприємство залежним від формування портфеля і ризикуючи.

4. Принцип оптимізації співвідношення прибутковості і ліквідності. Він забезпечує фінансову стійкість і платоспроможність підприємства. Цей принцип передбачає вибір оптимальної структури портфеля за допомогою дотримання пропорцій між показниками прибутковості портфеля, а також показниками ліквідності і кредитоспроможності підприємства.

5. Принцип забезпечення керованості портфелем. Він передбачає обмеженість можливостей реалізації інвестиційних проектів, що включаються в портфель, або управління портфелем в рамках кадрового потенціалу підприємства, тобто недостатньою кількістю професійних менеджерів і аналітиків [2, с. 347].

У відповідності до системи пріоритетних цілей і проектного обсягу інвестиційних ресурсів формування портфеля реальних інвестиційних проектів включає в себе п'ять етапів. Розглянемо кожен з них більш детально.

1. Перший етап – це пошук варіантів реальних інвестиційних проектів. Підприємство здійснює це незалежно від наявності вільних інвестиційних ресурсів, стану ринку та інших факторів.

2. Другий етап – розгляд та оцінка бізнес-планів окремих інвестиційних проектів. Метою етапу є підготовка необхідної інформаційної бази для ретельної подальшої експертизи окремих якісних характеристик проектів.

3. Третій етап – первинний відбір інвестиційних проектів для більш поглибленого майбутнього їх аналізу. Він здійснюється за певною системою показників, яка досліджує: відповідність інвестиційного проекту діяльності фірми, ступінь розробленості проекту і його забезпеченість основними факторами виробництва; проєктований період окупності інвестицій або інший показник ефективності інвестицій; передбачаються джерела фінансування і так далі.

4. Четвертий етап – це експертиза відібраних інвестиційних проектів за критерієм ефективності. Даний етап відіграє найважливішу роль в проведенні подальшого аналізу.

5. П'ятий етап – це остаточний відбір інвестиційних проектів у формований портфель з урахуванням його оптимізації та забезпечення необхідної диверсифікації інвестиційної діяльності. Якщо той чи інший критерій є пріоритетним при формуванні портфеля, то він може бути скоректований шляхом оптимізації проектів.

Правильний вибір типів інвестиційних портфельів може принести значні ефекти для компанії. Такі можливості виникають завдяки збільшенню доходів і збільшенню капіталу не тільки в операційній сфері бізнесу, а й у зовнішньому середовищі. У деяких випадках подібна практика дає потужну підмогу основному бізнесу за рахунок додаткових фінансових впливань і динамічного розвитку виробничої бази [3, с. 153].

Таким чином, ефективне оперативне управління портфелем реальних інвестиційних проектів дозволяє підвищити якість оцінки ефективності кожного окремого інвестиційного проекту в процесі формування портфеля. Впровадження системи оперативного управління інвестиційним портфелем на будь-якому великому підприємстві, що займається інвестиційною діяльністю, є найважливішим аспектом для його успішного функціонування і процвітання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк І.О., Гуляєва Н.М. Інвестиційний менеджмент : підручник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 398 с.
2. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування. Навчальний посібник. Київ : Каравела, 2008. 432 с.
3. Костюкевич Р.М. Інвестиційний менеджмент : навчальний посібник. Рівне : НУВГП, 2011. 270 с.

Єсипенко Ю. В., Єременко А. В.
студенти

*Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиції й інновації – дві нерозривно пов'язані сфери економічної діяльності, що найбільшою мірою були і залишаються уражені кризою. У сучасних умовах склалася така ситуація, що інновації, які раніше здійснювалися за рахунок централізованих джерел, звелися до незначних величини, тоді як інвестиції, що володіли внутрішньою структурою, втратили її і стали невпорядкованими і неорганізованими, перетворилися тільки в короткострокові цілі інвесторів [6]. Шляхом до створення конкурентоспроможної економіки є активне використання наявної науково-технологічної бази у промисловості, тобто тісний зв'язок між науковими досягненнями та впровадженням створених нових технологій у виробництві [1, с. 194].

Узагальнюючи висновки багатьох аналітиків, які вивчали діяльність підприємств країн з транзитивною економікою в аспекті пристосування до нових умов господарювання, можна виокремити такий найбільш дієвий напрям, як інноваційна стратегічна

реорганізація. Стратегічна реорганізація проводиться на базі інвестування інноваційної діяльності з метою модернізації виробництва, підвищення якості продукції, за рахунок чого можливі виведення до ринку нових товарів, вихід на нові ринки. Світовий досвід показав, що зовнішні інвестиції формують лише незначну частину сукупних вкладень у інноваційний розвиток національної економіки. Вони діють лише після активізації національного капіталу, виконуючи допоміжну роль акселератора внутрішніх перетворень. Слід мати на увазі, що обсяг іноземних інвестицій в Україну, спрямований на інноваційну реструктуризацію, є зовсім незначним, і розраховувати на їх істотне збільшення найближчим часом немає підстав. Притоку зовнішніх інвестицій, як і внутрішніх, перешкоджає правова нестабільність, непослідовність і млявість ринкових реформ, непрозорість і неконкурентність приватизації, нерозвиненість інноваційного ринку і ринкової інфраструктури, відсутність ринку землі [1, с. 193].

За таких умов однією з проблем інвестиційної політики є визначення найефективніших і пріоритетних сфер вкладення інвестицій, що потребує вибору адекватної методики оцінювання інвестиційної діяльності. Аналізуючи існуючі підходи до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, можна виділити такі напрямки:

- підхід, що ґрунтується на аналізі фінансових показників діяльності підприємства;

- комплексний підхід, який, не заперечуючи необхідності проведення фінансового аналізу, враховує інші аспекти функціонування суб'єкта господарювання та оцінює підприємство різнопланово;

- ринковий підхід, який базується на оцінці привабливості цінних паперів компанії та аналізі показників фондового ринку;

- вартісний підхід, у рамках якого критерієм інвестиційної привабливості підприємства є зростання його вартості [4, с. 331].

Методики, що базуються на аналізі фінансового стану підприємства вважаються найзручнішими в застосуванні. Популяр-

ність їх також зумовлена відносною простотою використання інструментів аналітики, а також їх придатністю для формування комплексної оцінки поточного фінансового стану суб'єкта господарювання. Ще однією перевагою підходу є інформаційна забезпеченість для проведення аналізу, оскільки всі необхідні дані вже представлені у фінансових звітах досліджуваного підприємства. Втім, аналіз інвестиційної діяльності з використання суто таких методів не дозволяє в достатній мірі відобразити динаміку інноваційної складової, а такої її перспективи та можливості для посилення. І, як відзначає Т. Коупленд, інвестори платять за ті результати, яких вони очікують від компанії в майбутньому, а не за те, чого компанія досягла в минулому, і, звичайно, не за її теперішні активи [2, с. 65].

Однобічність підходу до оцінювання інвестиційної привабливості на основі фінансових показників намагаються виправити автори комплексних методик. Ці методики всебічно оцінюють інвестиційну привабливість підприємств, певним чином ураховуючи перспективи розвитку об'єкта інвестування, але мають той істотний недолік, що потребують аналізу різнопланових чинників, які не завжди мають числове вираження, а тому існує необхідність залучення експертів для здійснення обґрунтованої оцінки, що пов'язано з додатковими витратами. Крім того, урахування великої кількості показників не свідчить про те, що вони дійсно відображають інвестиційну привабливість підприємства [4, с. 332].

Стосовно ринкового підходу до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства необхідно відзначити, що крім того, що ці методики призначені тільки для підприємств акціонерної форми власності, більшість із них не може бути застосована до вітчизняних підприємств, оскільки український ринок цінних паперів не виконує інвестиційної функції. Ціни на акції швидко змінюються, що призводить до концентрації акцій привабливих емітентів, які стали дешевшими, у руках одного власника. У більшості випадків володіння акціями не супроводжується зростанням дивідендів і одержанням стабільного прибутку. Підприємства не

можуть ефективно використовувати інструменти ринку цінних паперів, оскільки останній є непрацюючим і малоефективним [5, с. 123–124].

Ряд наукових праць присвячено дослідженню питань оцінки вартості підприємства для визначення його інвестиційної привабливості. В основі вартісного підходу до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства лежить думка, що інвестори віддають перевагу тим підприємствам, вартість яких має тенденцію до зростання. На сьогодні відомо кілька підходів і реалізованих у їхньому складі методів, за допомогою яких даються грошові оцінки вартості підприємства (бізнесу). У вітчизняній теорії декларуються і використовуються запозичені із західної практики три основні підходи до оцінки вартості бізнесу:

- прибутковий підхід (*income approach*);
- витратний підхід (*asset based approach*);
- порівняльний (ринковий) підхід (*market approach*) [3, с. 18–20].

У 80–90-х роках ХХ ст. з'явився цілий ряд показників (на основі деяких із них у подальшому виникли навіть системи управління, наприклад EVATM Based Management), які відображають процес створення вартості. Найбільш відомі серед них, окрім EVATM, – MVA, SVA, CVA та CFROI [7, с. 274]. При застосуванні вартісного підходу до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства виникає запитання, які саме показники використовувати і як. Їхній набір залежить від типу інвестора та його мотивації, а також горизонту здійснення оцінки [4, с. 331–332].

Розглянуті підходи до оцінювання інвестиційної діяльності інноваційно орієнтованих підприємств надають змогу виявити динаміку та структуру вкладень в об'єкт, використовуючи для цього оцінку його ділової репутації, фінансового стану, фінансових результатів роботи, рівнів інвестиційного ризику й активності інноваційної діяльності. Втім використання вказаних підходів не дозволяє у повній мірі врахувати інноваційну компоненту підприємницької діяльності. А тому розглянуті методики потребують подальшого уточнення та доповнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каракай Ю.В. Особливості інвестування інноваційної діяльності. *Сіверянський літопис*. 2007. № 5 (77). С. 193–198.
2. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррин. 3-е изд., перераб. и доп. ; пер. с англ. Москва : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. 576 с.
3. Ларченко А.П. Оценка бизнеса. Подходы и методы. СПб. : PR Team, 2008. 59 с.
4. Мархайчук М.М. Аналіз методик оцінювання інвестиційної привабливості в контексті інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 4. С. 330–336.
5. Носова О.В. Інвестиційна привабливість підприємства. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1 (2). С. 120–126.
6. Сподіна В.О. Інновації та інвестиції: сутність і взаємозв'язок. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
7. Щербаков В.А., Щербакова Н.А. Оценка стоимости предприятия (бизнеса). Москва : Омега-Л, 2006. 288 с.

Згадова Н. С.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри транспортних технологій та менеджменту

Одеська державна академія технічного регулювання та якості

м. Одеса, Україна

Губко В. І.

аспірант

Міжнародний університет бізнесу і права

м. Херсон, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАКТИЧНИХ ПІДХОДІВ ТА ОЦІНЮВАННЯ МОНІТОРИНГУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Виходячи з того, що в роботі під продовольчою безпекою регіону розуміється захищеність життєво важливих інтересів щодо харчування місцевого населення внаслідок створення в регіоні

достатніх соціально-економічних умов щодо забезпечення фізичної, економічної та соціальної доступності продовольства. та спираючись на результати попередніх досліджень, маємо розглянути основні характеристики моніторингу продовольчої безпеки регіону як передумови її комплексного оцінювання, зазначивши, що такий моніторинг має високий ступінь складності й трудомісткості.

Поняття «моніторинг» (від англ. *monitoring* – відстежування, від лат. кореня *monitor*) стало загальновизнаним як в науці, так і в деяких галузях суспільної практики. Мова йде про постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату.

Саме поняття моніторинг представляє інтерес з точки зору його теоретичного аналізу, оскільки не має точного однозначного тлумачення, бо вивчається і використовується в рамках різних сфер науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення поняття моніторинг пов'язана також з належністю його як до сфери науки, так і до сфери практики. Він може розглядатися і як спосіб дослідження реальності, використовуваний в різних науках, і як спосіб забезпечення сфери управління різними видами діяльності за допомогою представлення своєчасної і якісної інформації. Найбільш загальним чином моніторинг можна визначити як «постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первинним пропозиціям – спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з діяльністю людини».

Вперше моніторинг був використаний в ґрунтознавстві, потім в екології і інших суміжних науках. У даний час він вивчається і використовується і в технічних, в соціальних науках, і в різних сферах практичної діяльності. Є підстави говорити, що залишилося мало областей діяльності, де в тій чи іншій мірі не використовувався б моніторинг.

Проаналізувавши різні тлумачення поняття «моніторинг» в рамках загальнонаукових сфер його застосування, торкнутися

розуміння його суті у різних галузях знань. Межі використання моніторингу за останнє десятиліття надзвичайно розширилися. Основні науки, що виявляють цікавість до моніторингу як методу наукового дослідження – це екологія, біологія, соціологія, педагогіка, економіка, психологія, теорія управління [2].

Сучасна наука володіє суттєвим арсеналом методів і способів, передуючих комплексному оцінюванню будь-якого процесу, серед яких найпопулярнішим є моніторинг, який розглядається науковцями і як метод наукового пізнання, і як технологія проведення досліджень, і як спосіб спостереження за процесами чи явищами. Цілі використання моніторингу в різних сферах науки і практики можуть бути різними, проте його загальні характеристики і властивості дають змогу щодо його найширшого використання. Загальнонаукове тлумачення сутності поняття «моніторинг» наведено у табл. 1.

Основна сфера практичного застосування моніторингу – інформаційне обслуговування управління в різних галузях діяльності. Моніторинг є достатньо складним і неоднозначним явищем, він використовується в різних сферах і з різними цілями, але при цьому, має загальні характеристики і властивості.

Для отримання як найповнішого уявлення про суть моніторингу розглянемо докладніше, що він є стосовно різних сфер його використання.

Найбільший розвиток теорія і практика використання моніторингу отримали в екології і соціології.

У екології поняття «моніторинг» визначається як безперервне стеження за станом навколишнього середовища з метою попередження небажаних відхилень по найважливіших параметрах [4].

Поняття «моніторинг» прийшло в педагогіку з екології і соціології. Педагогічний моніторинг – це форма організації збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозування її розвитку. Найбільш загальним чином моніторинг можна визначити як постійне спостереження за яким-

небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первинним припущенням – спостереження, оцінка і прогноз стану довкілля у зв'язку з діяльністю людини. Більш конкретизоване визначення може бути таким. Моніторинг – це визначення не великого числа показників, що відображають стан системи. Методом повторних вимірів накопичується і аналізується інформація в динаміці, при цьому використовується порівняння з базовими і нормативними документами.

Таблиця 1

Загальнонаукове тлумачення сутності поняття «моніторинг»

Автори, джерело	Тлумачення сутності
Метод наукового пізнання	
А.В. Володин [2, с. 13]	універсальний тип мислєдїяльностї, байдужий до наочного вмісту і наукової спеціальностї
М.В. Мартиненко [3]	гносеологічний комплекс інструментів пізнання, утворений в результаті злиття різних методологічних концепцій
Технологія проведення досліджень	
А.В. Володин [2, с. 77]	універсальна технологія дослідження будь-яких об'єктів навколишньої дійсностї
М.В. Мартиненко [3]	управлінська діяльність з виміру результатів із заданими цілями, прогнозування зміни стану об'єкту з метою ухвалення управлінських рішень
Спосіб спостереження процесів або явищ	
Є. Антосенков [1, с. 14]	система безперервного спостереження, проміжного контролю, аналізу і прогнозування
А.В. Володин [2, с. 2]	оперативна інформаційно-аналітична система спостережень за динамікою показників

З метою повнішого освітлення проблем, що цікавлять нас, торкнемося сфери діяльності, де моніторинг почав широко використовуватися лише останніми роками, а саме, психології і медицини.

У сфері медицини предметом моніторингу є інтегральний вплив на людину навколишнього природного середовища.

Здійснюється він з метою виявлення і попередження критичних ситуацій, небезпечних для здоров'я людини. У медицині, більш ніж в будь-якій іншій сфері, набули поширення різні локальні і приватні системи моніторингу. Окрім цього, можна відзначити, що в медицині моніторинг використовується також в наукових цілях для доказу тих або інших дослідницьких гіпотез.

Таким чином, проблеми моніторингу у всіх сферах його використання вирішуються одночасно і на рівні їх теоретичного осмислення і на рівні його практичної реалізації. Сфери використання моніторингу надзвичайно різноманітні. Відмінності ж в тлумаченні суті моніторингу, в цілепокладанні і засобах його здійснення відображають специфіку і рівень розробленості проблем моніторингу в кожній зі сфер його застосування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антосенков Е. Світовий моніторинг соціально-трудої сфери. Система показників // Бізнес-навігатор. – 2014. – № 3. – С. 4–21.
2. Володин А.В. Мониторинг в управлении условиями и охраной труда: дис. кандидата экон. наук: 08.00.05 / Володин А.В. – Москва, 2012. – 186 с.
3. Мартиненко М.В. Внутрішній моніторинг як засіб управління якістю освіти: дис. кандидата пед. наук: 13.00.08 / М.В. Мартиненко. – Суми, 2013. – 173 с.
4. Мінаєв Г.А. Безпека організації: [Посібник] / Г.А. Мінаєв. – Київ : КНТ, 2019. – 440 с.

Згадова Н. С.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри транспортних технологій та менеджменту
Одеська державна академія технічного регулювання та якості
м. Одеса, Україна

Рогатіна Л. П.
доктор економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
та фінансово-економічної безпеки
Одеська національна академія харчових технологій
м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Активізація процесів глобалізації, загострення проблем безпеки у багатьох регіонах світу стають об'єктивними передумовами перегляду стану фінансово-економічної безпеки в цілому а також її основи – національної безпеки з усіма її складовими. Проблема забезпечення людства продовольством правомірно посідає одне з чільних місць в ієрархії глобальних проблем.

Системний підхід до аналізу фінансової безпеки передбачає розгляд економіко-виробничої діяльності підприємства як багатоврівневої структурної системи. ФБП, з одного боку, є системою, елементами якої є такі складники фінансової безпеки як ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість тощо, а, з іншого боку, вона є підсистемою економіко-виробничої системи підприємства або складовим елементом фінансової безпеки держави [3].

Система безпеки підприємства являє собою обмежену множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства і досягнення ним цілей бізнесу. Вона характеризується:

- наявністю каналів інформації між її окремими елементами;
- багатоваріантністю поведінки;
- керованістю та цілеспрямованістю.

Пріоритетним принципом організації і функціонування системи безпеки підприємства треба вважати її комплексність.

Об'єктом системи, як зазначалося, виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточний і перспективний періоди. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові.

Суб'єкти системи можна поділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємництва:

- до зовнішніх суб'єктів належать органи законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законслухняних учасників підприємницьких відносин, причому діяльність цих органів не можуть контролювати самі підприємці;

- до внутрішніх суб'єктів належать працівники власної служби безпеки фірми (підприємства) та запрошені працівники із спеціалізованих фірм, що надають послуги із захисту підприємницької діяльності.

Характерними рисами системи економічної безпеки підприємства є унікальність, самостійність, комплексність, ефективність та дієвість.

Надійність і ефективність системи безпеки підприємства характеризується такими напрямками:

- 1) запобігання витоку конфіденційних відомостей;
- 2) запобігання протиправним діям з боку персоналу підприємства, його відвідувачів, клієнтів або припинення таких дій;
- 3) збереження майна й інтелектуальної власності підприємства;
- 4) запобігання надзвичайним ситуаціям;
- 5) припинення насильницьких злочинів щодо окремих (спеціально виділених) працівників підприємства і груп їх;
- 6) своєчасне виявлення і припинення спроб несанкціонованого проникнення на об'єкти підприємства, що охороняються [1].

Система управління економічною безпекою підприємства – це сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових, контролюючих і мотиваційних способів гармонізації інтересів

підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, з урахуванням особливостей діяльності підприємства. Процес управління ФЕБ включає наступні етапи (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм управління економічною безпекою підприємства

Об'єктом управління економічною безпекою виступає сукупність процесів, що відбуваються в ході господарської діяльності підприємства, які визначають рівень використання наявних можливостей на даному етапі функціонування та їх

розвиток у майбутньому відповідно до цілей стратегії з метою протидії загрозам [2].

Предметом управління економічною безпекою є цілеспрямована діяльність, пов'язана зі створенням умов реалізації потенційних можливостей підприємства для його безпечного стабільного й ефективного функціонування за етапами життєвого циклу.

Управління економічною безпекою на підприємстві відбувається відповідно до основних підходів, до яких відносяться: процесний; системний; ситуаційний.

Серед основних функцій управління економічною безпекою суб'єкту господарювання можна виділити: прогнозування та планування, організацію; мотивацію; оцінку та контроль; регулювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 2015. – 144 с. (Сер. «Нац. Безпека»; Вип. 2).

2. Коваленко М.А. Економічна безпека корпоративного підприємства : навч. посіб. / М.А. Коваленко, І.І. Нагородна, Н.В. Радванська. – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 404 с.

3. Морозюк Н.С. Концептуальні питання обліку видатків фінансово-господарської діяльності бюджетних установ / Н.С. Морозюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2014. – Випуск № 8 (61). – С. 180–187.

4. Лукінов І.І. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України / І.І. Лукінов, П.Т. Саблук // Економіка України. – 2009. – № 9. – С. 62–81.

Науменко Д. В., Волкова Д. А.
студенти

*Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформаційні технології широко проникають в усі сфери діяльності людей і підприємництво не є винятком. Підприємницька діяльність сьогодні тісно пов'язана з використанням нового програмного забезпечення, комп'ютерних систем і технологій, сучасного інформаційного середовища та можливостей, які вони формують (як наприклад, цифровий обмін документами чи використання цифрового підпису). Доволі часто інформаційні технології сприяють формуванню і нових загроз, що діючи на окремі компоненти системи економічної безпеки підприємства, можуть знижувати її рівень в цілому.

Сьогодні інформаційні технології інтенсивно використовуються підприємствами різних видів діяльності на різних етапах управління, обліку, планування, обміну інформацією, від використання програм обліку чи обміну податковими накладними до переведення функціонування бізнесу майже в повністю автоматичний режим (наприклад, Інтернет-магазини, де всі етапи покупки товару проходять виключно онлайн). Це створює нові можливості для бізнесу, проте поряд з тим виникають і нові загрози. І відповідно до цього, підприємства повинні формувати нові можливості для протистояння цим загрозам, підвищуючи свою ефективність та зміцнюючи економічну безпеку [1, с. 433]. Особливо актуально це для економіки України, чий кризові явища та проблемні зони часто потребують застосування специфічних підходів до інформаційного забезпечення. Відтак відкритим залишається питання, якою повинна бути схема взаємовідносин між суб'єктами господарювання та структурами, які займаються поширенням і наданням необхідної інформації – адміністративної,

законодавчої, консультаційної, освітньої тощо. Невід'ємним елементом таких взаємовідносин є впровадження і використання нових інформаційних технологій, які забезпечують підвищення продуктивності управлінської праці, рівня продажу товарів і послуг, розширення каналів збуту, а звідси і збільшення прибутковості підприємств [2, с. 166]. Однак, недостатньо уваги приділяється визначенню можливостей інформаційних технологій, саме як інструменту впливу на діяльність підприємства. Отже, існує потреба в вивченні та дослідженні інструментів інформаційних технологій як чинника ефективності для бізнесу.

Для забезпечення стійкого розвитку сучасними організаціями використовується широкий перелік інформаційних продуктів і технологій. Найпростішими та найпоширенішими є системи електронного документообігу (СЕД), що дозволяють вирішувати всі типові завдання для роботи з документами – реєстрація і введення документів, пошук документів, обмін документами, створення звітів, ведення архіву, встановлення прав доступу до окремих документів та системи в цілому. Але інформаційні потреби сучасних організацій і компаній не вичерпуються тільки обміном даними. Фінансові установи аналізують внутрішню звітність банку, бюджет, активи, пасиви й клієнтську базу, контролюють роботу філій. Торговельні організації досліджують продаж у розрізі номенклатури товарів і торговельних марок, аналізують тенденції динаміки продажу товарів за певний період часу. Виробничі підприємства контролюють відвантаження товарів по сотнях показників номенклатури, проводять звірення податкової звітності. В умовах клієнтоорієнтованої економіки важливого значення набуває аналітика відносин із клієнтами й конкурентами, аналітика у сфері персоналу. Маркетингові й консалтингові фірми надають звіти про дослідження ринку своїм клієнтам, їх вподобання, канали комунікації. Різні інформаційні агентства, інвестиційні компанії, електронні біржі, Інтернетмагазини, фонди надають своїм клієнтам усілякі звіти та аналітичні огляди. Державні організації, накопичуючи в сховищах даних величезні масиви, використовують

ці дані для аналізу, наприклад, структури населення країни або регіону в різних розрізах, кадастру земель, паспортів підприємств і т. ін. Митні органи накопичують дані про проведені митні операції та інше [3, с. 43].

Наявні системи обліку та аналізу не сприяють в повному обсязі забезпеченням необхідної інформації, тому компанії потребують розробки системи аналітичного забезпечення, орієнтованої на управління вартістю бізнесу. Удосконалення інформаційного забезпечення аналізу вимагає розробки автоматизованої системи управлінського обліку та звітності на базі єдиної інтегрованої інформаційної системи управління. Основна мета автоматизації систем управлінського обліку та аналізу підприємства – здатність оперативно і своєчасно приймати обґрунтовані управлінські рішення. Існує три основних варіанти вирішення проблеми впровадження інформаційних систем у аналітичну діяльність на підприємстві.

Перший шлях – розробка системи власними силами. Однак, при ускладненні бізнесу, такі засоби перестають задовольняти, оскільки не передбачають управління даними, що мають складну структуру.

Другий шлях – придбання універсальної системи або пакета прикладних програм. Вибір систем такого роду обмежується, в основному, бухгалтерськими програмами. Причина полягає в тому, що бухгалтерський облік має суворо дотриману методологію. Незважаючи на часті зміни законодавства, форм звітних документів, принципи та структура даних залишаються практично незмінними. Функціонування підприємств відрізняється за специфічними і галузевими ознаками, що вимагає розробки універсальних пакетів для комплексної автоматизації виробничо-господарської діяльності. Рішення про придбання універсальної системи дає змогу за рахунок невеликих коштів вирішити проблеми, пов'язані з інформаційним обслуговуванням діяльності підприємства. Третій шлях полягає в делегуванні функцій і

повноважень з впровадження інформаційних технологій зовнішнім організаціям (аутсорсинг) [4, с. 79].

Особливу увагу слід привертати до питання використання інформаційних технологій для підвищення ефективності функціонування малих підприємств. Зважаючи, що за показниками розвитку та рівнем включення у вирішення найважливіших соціальних проблем український сектор малого підприємництва значно поступається розвиненим країнам світу, а також недостатню увагу до питань формування сприятливих рамок умов розвитку малого бізнесу з боку держави та громадських організацій [5], використання інформаційних технологій як чинника підвищення ефективності їх діяльності набуває особливої актуальності та потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дергачова В.В., Колешня Я.О. Вплив сучасних інформаційних технологій на економічну безпеку підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. С. 431–437.
2. Кучеркова С.О. Використання інформаційних технологій для просування малого бізнесу: зарубіжний досвід. *Облік і фінанси*. 2017. № 1. С. 161–167.
3. Струтинська І.В. Інформаційні технології організації бізнесу – імператив інноваційного розвитку бізнес-структур. *Галицький економічний вісник*. 2018. Том 55. № 2. С. 40–49.
4. Пуцентейло П., Гуменюк О. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством / Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. Випуск 1–2. С. 74–82.
5. Зосименко Т.І. Роль малого підприємництва у соціально-економічному розвитку країни. *Ефективна економіка*. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2388> (дата звернення 06.10.2020 р.)

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Метою статті є визначення сутності та місця бізнес-плану в системі управління підприємницькою діяльністю в сучасних умовах господарювання.

У сучасних умовах розвитку інноваційних підходів до господарювання розпочинати новий бізнес або розширювати діюче підприємство можливо лише після визначення потреб ринку, які постійно змінюються. Динаміку ринкових тенденцій необхідно враховувати при розробці нової продукції, організації та фінансуванні її виробництва. Тобто перед початком кожного етапу вдосконалення виробництва, розширення видів діяльності або оновлення асортименту необхідно вирішити питання: чи варто вкладати кошти та витратити зусилля на реалізацію конкретного проекту? Інструментом вирішення цієї проблеми служить бізнес-план, розробка якого дозволяє узгодити інноваційні можливості з потребами ринку на визначений період часу [4, с. 248].

Планування діяльності вітчизняних підприємств набуває все більшого значення у зв'язку зі швидкими змінами в середовищі функціонування підприємства, яке з часом стає все більш динамічним, невизначеним та агресивним по відношенню до підприємства. Можливим інструментом протидії несприятливому впливу середовища є бізнес-планування як процес постійного і систематичного упорядкування функціонування підприємства, шляхом розробки стратегій, тактичних та оперативних дій для їх реалізації. Бізнес-план повинен визначати цілі підприємства та пояснювати, як і коли вони будуть досягнуті, які ресурси для цього будуть потрібні та чим підтверджуються зроблені припущення [1, с. 24–26].

Бізнес-план – старанно підготовлений документ, що розкриває усі сторони будь-якого підприємницького заходу, який розпочинається. Це документ, в якому відбиті основні шляхи вирішення проблеми внаслідок ретельного аналізу її для обґрунтування вигідності запропонованого проекту, а також для залучення можливих контрагентів, потенційних фінансових партнерів і висококваліфікованих фахівців [3, с. 24]. Бізнес-план – це документ, в якому описується конкретна бізнес- ідея та можливі шляхи її реалізації [2, с. 15]. Бізнес-план – план, програма здійснення бізнес-операцій, дій фірми, що містить відомості про підприємство, товар, його виробництво, ринки збуту, маркетинг, організацію операцій та їх ефективність [5].

Отже, бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відповідний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрямки розвитку бізнесу. Можна виділити три типи бізнес-планів, які використовуються у формальному процесі планування як функції та базової технології управління бізнесом: корпоративні (управлінські) бізнес-плани застосовуються для управління поточною діяльністю та розвитком підприємства; бізнес-плани проектів спрямовані на планування та управління проектами, що реалізуються в рамках даного підприємства застосовуються для управління змінами на підприємстві; цільові бізнес-плани спрямовані на прийняття окремих великих рішень, пов'язаних з управлінням бізнесом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барроу П. Бізнес-план, который работает / Пол Барроу; пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. С. 24–26.
2. Лосев В.А. Как составить бизнес-план. Практическое руководство с примерами готовых бизнес-планов для разных отраслей. Москва : ООО «И.Д. Вильямс», 2011. 15 с.

3. Осовська Г.В., Юшкевич О.О., Завадський Й.С. Економічний словник : наук. видання. Київ : Кондор, 2007. 24 с.

4. Алексєєва М.М. Планування діяльності фірми : навч.-метод. посібник. Київ : Фінанси і статистика, 2011. 248 с.

5. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь [5-е изд., перераб. и доп.]. Москва : ИНФРА-М, 2007. 495 с.

Рогачевський О. П.

керівник навчально-виробничого комплексу
інноваційних технологій навчання,
інформатизації та безперервної освіти

*Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна*

МАРКЕТИНГ-МІКС ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасні зміни обсягів та механізмів фінансування вищої медичної освіти, які передбачені запровадженою МОН України реформою вищої освіти, та нова система фінансування безперервної медичної освіти, запроваджена МОЗ України, потребують від закладів вищої медичної освіти (ЗВМО) швидкого перегляду управлінських підходів та вжиття термінових заходів для утримання позицій на ринку освітніх послуг, що обумовлено низкою «побічних ефектів», які несуть з собою ці реформи. По-перше, це стосується зниження рейтингів Українських ЗВМО на міжнародному ринку освітніх послуг, що погіршується негативним впливом таких факторів, як посилення міграційних настроїв молоді та зменшення бюджетних місць для абітурієнтів на тлі збільшення конкуренції з боку закордонних вищих навчальних закладів, які з кожним роком активніше просувають себе на нашому ринку. По-друге, відсутність чіткого економічного та юридичного регулювання діяльності ЗВМО в умовах реформування на тлі

слабкої гнучкості та адаптивності управлінських підходів ще більше знижують привабливість українських ЗВМО.

Враховуючи той факт, що значний відсоток в фінансуванні українських ЗВМО належить надходженням від оплати навчання іноземними студентами, а доля бюджетних коштів на теперішній час складає від 4 до 37% бюджету ЗВМО, відбувається переорієнтація низки медичних університетів України на зовнішній ринок освітніх послуг, який в останні роки є масовим та зазнає глобалізації [2, с. 489]. Зростанню кількості іноземних студентів, ймовірно, сприяє й підвищена готовність людей в багатьох країнах подорожувати для здобуття медичної освіти.

Світова практика підтверджує високу ефективність маркетингового управління діяльністю суб'єктів системи вищої освіти, коли враховуються конкретні інтереси і потреби стейкхолдерів, а ринкова взаємодія з усіма зацікавленими сторонами в досягненні необхідної якості освіти має пріоритет над внутрішніми організаційними інтересами та стає основою формування довгострокової стратегії навчального закладу.

Для формування ефективної маркетингової стратегії в ЗВО повинен бути впроваджений *стандартизований маркетинговий комплекс* або «маркетинг-мікс» – міжнародна маркетингова стратегія з використання в основному того самого переліку послуг, реклами, систем контролю якості й інших елементів маркетингового комплексу на всіх міжнародних ринках, на яких є представленим ЗВО. Включає 4 Р (+), та може бути розділений на 4 типи: продуктова (освітня), цінова, збутова (презентаційна) та комунікаційна політика. Маркетинг-мікс ЗВМО повинен включати як класичні компоненти, так й деякі додаткові:

1. *Product (продукт)*. Для ЗВО – це освітня послуга. Освітня послуга є формою товарного продукту закладу вищої освіти, в якій виділяють 4 компоненти: освітні програми і технології; формалізовані знання (елементи навчально-методичного комплексу дисциплін); імпліцитні знання (система компетентностей випускника); освітньо-науковий процес (матеріально-технічна база +

науково-педагогічний корпус + організаційна культура + партнери і зв'язки) [5, с. 194].

Продуктова політика сучасного ЗВМО вибудовується лінійною освітніх програм та диференціюється за: рівнями вищої освіти (програми бакалавра, магістра, доктора філософії), профілем – спеціальністю («Медицина», «Фармація»), формою навчання (денна, вечірня, заочна, дистанційна), використовуваними методами навчання (сендвіч-курси, проблемне навчання, проектне навчання, дуальна освіта, *blend learning*, *case studies*, мобільне навчання, навчання в режимі *challenge* тощо), а також за наявністю додаткових компонентів, коли для досягнення поставлених цілей не достатньо лише ресурсів одного вузу (міжнародні програми, корпоративні програми) [4, с. 69–73].

2. *Price (ціна)*. У сучасних ринкових умовах ціна є одним з основних чинників на стадії прийняття споживачем рішення щодо доцільності або недоцільності придбання послуги [3, с. 145–147]. Цінова політика українських медичних ЗВО є дуже привабливою для більшості міжнародних абітурієнтів та її розбіг між окремими ЗВО не є принциповим. Проте вартість навчання значно впливає на вибір ЗВО з боку вітчизняних абітурієнтів.

Ефективна цінова стратегія повинна бути ретельно спланована, а при її розробці повинні бути враховані багато параметрів: собівартість освітньої послуги, положення ЗВО на ринку медичної освіти, географічне розташування та розвиненість інфраструктури, цінова політика конкурентів.

Важливою складовою ефективності керування якістю освітньої послуги та підвищення мотивованості професорсько-викладацького складу ЗВМО є розмір та умови додаткових виплат до їх заробітної плати, які значно впливають на підвищення собівартості послуги – тому повинна бути знайдена «золота середина» між ціновою та якісною складовими.

3. *Promotion (просування)*. Особливість маркетингу у сфері вищої медичної освіти – відсутність необхідності створення та посилення попиту саме на освітні послуги. Акценти повинні бути

перенесені на вибір ЗВО. Цей факт й підвищує значимість стратегії презентаційної діяльності в успішності ЗВМО на ринку освітніх послуг.

Презентаційна діяльність – маркетингова стратегія щодо розроблення пропозицій компанії (послуги, імідж) з метою зайняти вигідне положення, закріпити їх у свідомості і психології цільової групи споживачів, на відмінну від інших аналогічних пропозицій [6, с. 67–72].

Успішне позиціювання ЗВМО на ринку освітніх послуг є результатом вдалого об'єднання привабливого іміджу, бренду і позитивної репутації.

4. *Place (місце)*. Даний напрямок маркетингової політики є дуже важливим та розглядається з позиції досяжності та комфортності послуги для споживачів, та розподіляється на дві складові: безпосереднє «місце надання послуги», тобто будівлі ЗВМО, та географічне розташування ЗВМО, враховуючи розвиненість інфраструктури міста. Для вітчизняних студентів першочергового значення набуває внутрішнє середовище освітньої установи, що впливатиме на комфортність умов та успішність навчання, реалізацію продуктивних освітніх технологій, розвиток толерантності учасників освітнього процесу. Вибір географічного розташування вітчизняними абітурієнтами проводиться виключно з позиції віддаленості від місця проживання сім'ї, при цьому цінова політика ЗВО є більш впливовим фактором. Для міжнародних абітурієнтів обидві складові є дуже важливими та принципово впливатимуть на вибір ЗВМО, а цінова політика залишиться на другому плані.

+5. *People (люди, або кадри)* є одним з пріоритетних стратегічних завдань навчального закладу. К. Kalyanam та S. McIntyre розділяють його на 2 різних «Р» – «персоналізацію» та «конфіденційність» [2, с. 487–499].

Важливі не лише такі компоненти, як висока компетентність професорсько-педагогічного складу та студенторієнтований підхід

до викладання, але й такі фактори, як формування академічної культури.

Ефективний маркетинг не можливий без формування «золотого запасу» відомих науковців і викладачів, які створюють відомість та репутацію закладу. Тому, на сьогодні інвестиції в розвиток співробітників є однією з найважливіших невід’ємних складових маркетингу освіти.

+ *1Е. Електронний мікс.* Необхідною складовою формування відомості навчального закладу є поєднання вже сформованого внутрішнього освітнього оф-лайн простору з глобальним національним та світовим он-лайн простором, який швидко розвивається в умовах глобалізації освітнього процесу та є одним з провідних факторів успішності ЗВМО на ринках освітніх послуг [1, с. 117–121].

Властивості інструментів маркетингу при впливі на споживача окремо значно слабшають, тому лише системне використання цих інструментів у поєднанні з іншими інструментами допомагає в досягненні мети маркетингової політики ЗВМО. В цих умовах, найбільш ефективним варіантом є мікс-маркетинг «4Р+» з додаванням кадрової політики та інструментів підвищення відомості ЗВМО. Але формування ефективної маркетингової політики, за якими б принципами вона не була розроблена, не може бути відокремлено від аналізу та врахування комплексу «4С» споживача (абітурієнта, студента, інтерна або курсанта): Customer needs and wants (потреби і бажання споживача), Cost to customer (витрати клієнта), Convenience (зручність), Communication (комунікація та публічність).

Таким чином, сучасний швидкий розвиток глобальної медичної освіти, кількість відкритих для міжнародного ринку освіти медичних шкіл, потребують від ЗВМО системної кропіткої роботи з маркетингового управління закладом та його структурними підрозділами. Залучення маркетингового підходу з ефективним брендингом та сучасною презентаційною діяльністю дозволить українському ЗВМО забезпечити собі стійкі ринкові позиції та

розробити стратегію максимальної ефективності в умовах реформування як галузі охорони здоров'я, так й галузі вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Crone R. K. Flat medicine? Exploring trends in the globalization of health care. *Acad Med.* 2008. Issue 83. Pp. 117–121. DOI: 10.1097/ACM.0b013e318160965c.
2. Kalyanam K., McIntyre S. The E–marketing Mix: a Contribution of the E-Tailing Wars. *Academy of Marketing Science Journal.* 2002. Issue 30 (4). Pp. 487–499.
3. Бабічева О. Комплекс маркетингу вищого навчального закладу. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю «Ринок освітніх послуг: виклики сучасності» (м. Київ, 11 червня 2019 р).* 2019. С. 145–147.
4. Маркетингова політика закладу вищої освіти. Колективна монографія / за ред. Н.Л. Савицької. Харків : ФОП Іванченко І.С., 2018. 163 с.
5. Савицька Н., Ушакова Н., Помінова І. Ринок вищої освіти в контексті теорії меріторних благ. *Проблеми економіки.* 2016. № 4. С. 190–196.
6. Шевченко Д.А. Реклама маркетинг PR. Москва : МГОУ, 2009. 180 с.

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Костенко А. М.
аспірант

*Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ДОБРОБУТУ

Висока асиметрія рівня життя населення, нерівність економічного розвитку регіонів, підвищення рівня безробіття, що було зумовлене впливом світової фінансової кризи спричиненої розповсюдженням коронавірусу COVID-19, стримують динаміку соціально-економічного зростання країни та погіршують добробут населення. Тому сьогоденні зміни у розвитку національної економіки та пошуку ефективних методів підвищення рівня добробуту та якості життя сучасного українського суспільства є актуальною проблемою та важливим політичним пріоритетом нашої держави, що вимагає подальшого дослідження.

Аналіз досліджень показав, що основи теорій добробуту були закладені ще в працях Арістотеля, К. Маркса, Ф. Енгельса, А. Сміта, Д. Рікардо, У. Джевонса, К. Менгера, В. Парето, Л. Вальрас, Н. Калдор, Дж. Р. Хікса, А. Пігу, Г. Мюрдаль, Дж. Гелбрейта та інших, які стали основою сучасних економістів для дослідження економічного добробуту.

Метою даної роботи є дослідження змісту економічної теорії добробуту та еволюції наукових поглядів різних вчених.

У цій роботі зосередимо увагу на розгляді основних теорій добробуту, як теоретичного підґрунтя для вивчення асиметрії доходів населення. Адже рівень доходів населення – це важливий індикатор соціально-економічного розвитку країни, який є

віддзеркаленням суспільного добробуту і одним з показників рівня та якості життя населення. Оскільки доходи населення є одним з критеріїв оцінки добробуту населення.

Дослідження еволюція розвитку економічної теорії добробуту слід почати з вивчення поняття «добробут».

Добробут є одним із важливих об'єктів дослідження в економічної теорії. Поняття добробуту використовується для характеристики стану індивідів та суспільства, якості їх життя. Зростання добробуту можна вважати метою функціонування економічного механізму, ознакою розвитку, що є найбільш зрозумілою та бажаною як для окремих індивідів так і для суспільства у цілому.

Визначення поняття «добробут» дає сучасний тлумачний словник української мови як достаток, гаразд, гаразди, гараздування, статки, а «соціальний добробут» – як щось, що має відношення до життя суспільства, суспільний. Тому соціальний добробут може бути означений іншими словами як суспільний добробут. А поняття суспільного добробуту – одне із ключових у сучасній економічній науці [1].

Економічна теорія добробуту є галуззю економічної теорії, в якій розглядаються необхідні умови максимізації суспільного добробуту, умови та проблеми досягнення оптимальних станів та правила, дотримання яких при прийнятті урядовцями рішень, дозволяють рухати суспільство в напрямку покращення суспільного добробуту [2].

Тобто теорія добробуту вивчає такі методи організації господарства, які забезпечують суспільству максимізацію багатства або, економічного добробуту.

Витоки багатьох проблем теорії добробуту можна виявити у класиків політекономії. У своїй книзі «Дослідження про природу і причини багатства народів» А. Сміт сформулював три принципи, які найбільше причетні до даної проблеми: основний мотив людини в області господарювання – корисливий інтерес; «невидима рука» ринку трансформує приватний інтерес в загальне благо, яке

трактується насамперед як багатство народу; найкращою політикою з точки зору забезпечення зростання багатства народу є та, яка найменше впливає на вільну гру ринкових сил. Для Сміта загальне благо – це національне багатство або дохід; індивідуальне благо – це індивідуальний дохід. У Сміта між ними немає і не може бути суперечності, і, що дуже важливо, вільний ринок найкращим чином забезпечує узгодження інтересів і досягнення як індивідуального, так і суспільного блага [3].

Отже, А. Сміт та Д. Рікардо вважали, що досягнення суспільного добробуту відбувається на основі зростання суспільного багатства, тобто обсягу національного доходу на одну особу. При цьому припускалось, що суспільний розвиток може відбуватися тільки в ситуації вільної конкуренції. Тільки вільна конкуренція сприяє поєднанню суспільних та приватних інтересів [4, с. 8].

Якщо класична школа головним чином розглядала добробут суспільства в цілому (суспільна, загальний добробут або загальне благополуччя), то представники маржиналізму, досліджували індивідуальний добробут за допомогою граничних економічних величин. У маржинальній теорії добробуту отримав розвиток суб'єктивний підхід, основу якого становила філософія утилітаризму.

Виходячи з оцінки самою людиною отриманої користі і задоволення, К. Менгер розглядав добробут як повноту задоволення його потреб, а також наявність або відсутність в його розпорядженні необхідних благ [5, с. 13].

Початок «нової» теорії добробуту пов'язують з ім'ям італійського економіста В. Парето та його роботою «Курс політичної економії».

Відомим Парето став після розробки ним принципу оптимальності, а саме «оптимум Парето». Цей принцип був взятий за основу нової теорії добробуту [4], згідно з яким збільшення добробуту означає таку ситуацію, коли в ній люди виграють, але ніхто не програє. Іншими словами, стан називається оптимальним за Парето, якщо виконується така умова: нічий добробут не може бути краще погіршення добробуту будь-кого іншого. Відповідно до його

поглядів, досконала конкуренція забезпечить максимізацію функції корисності в масштабах усього суспільства.

Сучасне обговорення функцій добробуту почав А. Пігу, хоча він і не сформулював проблему в прийнятих сьогодні математичних термінах.

Пігу трактував економічний добробут як галузь економічної науки. В цій праці уперше використав поняття показників суспільного добробуту. У поняття індивідуального добробуту він включав показники якості життя – умови довкілля, відпочинку, доступність освіти, громадський порядок, медичне обслуговування тощо. Він вважає, що оптимум добробуту можливий при вдосконаленні економіки за допомогою реформ уряду і змін. Тобто для досягнення добробуту потрібно втручання держави у механізм використання ресурсів та розподілу доходів. Пігу підкреслював, що економічний добробут жодною мірою не рівнозначний загальному добробуту, оскільки він не включає такі елементи, як оточуюче середовище, взаємовідносини між людьми, житлові умови, громадський порядок [6].

Основним показником економічного добробуту, тобто частини загального добробуту, яка може бути виміряна в грошовій формі, у Пігу є національний дивіденд, або національний доход. Пігу сформулював наступні умови максимуму національного дивіденду: рівність граничних чистих продуктів, одержуваних при різному використанні ресурсів. Ця умова досягається при безперешкодної реалізації корисливого інтересу і вільне переміщення благ [3].

Погляди А. Сена наголошують на всебічному розширенні можливостей людської особистості, погодженні проблем економіки добробуту з етичними принципами, поняттями свободи, прав, загальної взаємозалежності та визнанні множинності етично важливих тверджень. Вчений вважав, що в майбутньому теорія добробуту повинна відступити від «всезагальної стратегії визначення людського розвитку тільки у термінах задоволення потреб» [7].

В результаті економічна теорія добробуту стала поступово трансформуватися в теорію суспільного вибору, в рамках якої здійснюється позитивний аналіз того, як складаються і реалізуються різні громадські переваги. Даний розділ економічної науки тісно пов'язаний з вивченням політичного процесу: теорією держави, правилами голосування, поведінки виборців і т.д.

Таким чином, дослідження еволюції економічної теорії добробуту показало, що у сучасній науці існує безліч поглядів та дискусій стосовно визначення поняття добробуту населення. За результатами проведеного дослідження можна висловити власну думку, яка стосується визначення цього поняття. Отже, під добробутом доцільно розуміти стан в якому окремих індивід або суспільство в цілому може задовільнити свої фізіологічні, психологічні, соціальні та фінансові потреби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Потапов І.А. Соціальний добробут: сутність поняття у контексті сучасних теоретичних підходів. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2011. Вип. 8. С. 430–447. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd>
2. Мікроекономіка : Навч. посіб. Київ : «Хай-ТекПрео», 2008. 368 с. URL: https://pidruchniki.com/12600903/ekonomika/osnovi_teoriyi_dobrobutu_efektivne_vikoristannya_resursiv_pareto-efektivnist
3. Автономов В.С., Ананьин О.И., Макашева Н.А. и др. История экономических учений : Учебное пособие. Москва : Инфра-М, 2009. 784 с. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/avton/14.php
4. Степаненко Н.О., Степаненко В.О. Економіка добробуту : навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. 156 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/11968/1/Економіка%20добробуту%20%20навч.%20посібн.%20до%20самостійного%20вивчення%20.pdf>
5. Сафиуллин А.Р. Экономика благосостояния. Теория и практика : учебное пособие. Ульяновск : УлГТУ, 2007. 111 с. URL: <http://venec.ulstu.ru/lib/disk/2007/Safiullin.pdf>
6. Злупко С.М. Історія економічної теорії : Навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 719 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-101.html>
7. Юдин Б.Г. (ред.). Человеческий потенциал России: интеллектуальное, социальное, культурное измерение. Москва : Ин-т человека РАН, 2002. 265 с.

НАПРЯМ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Палагусинець Р. В.

кандидат економічних наук, заступник керівника відділу

Управління забезпечення міжпарламентських зв'язків

Апарату Верховної ради України

м. Київ, Україна

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Сучасна дипломатія, унормована Вестфальською системою міжнародних відносин, трансформується під впливом сукупності загроз та викликів, що виникають у процесі формування нового світового порядку.

Так, в умовах складних умов функціонування держав важливо зберегти та зміцнювати інтелектуальні ресурси нашої країни, трансформувати наявний людський потенціал в інтелектуальний капітал, систематично підвищувати якість підготовки кваліфікованих спеціалістів, у т. ч. працівниками дипломатичної служби, які є офіційними представниками нашої держави у світі. З огляду на це, враховуючи стрімкі глобалізаційні процеси, які спричиняють взаємопов'язаність та взаємозалежність світу, всебічний розгляд моніторингу інтелектуального капіталу дипломатичної служби як невід'ємної складової механізму формування інтелектуального капіталу зберігає свою актуальність. Зазначимо, що основними принципами дипломатичної служби відповідно до статті 4 Закону № 2449-VIII [6] є: патріотизм; відстоювання національних інтересів України; пріоритет прав та свобод людини та громадянина; демократизм і законність; гуманізм і соціальна справедливість; професіоналізм, компетентність, ініціативність; об'єктивність,

чесність, порядність; належне виконання службових обов'язків і додержання трудової дисципліни та інші принципи. Отже, представники дипломатичної служби категорії «Б» та особи, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби, зобов'язані відповідати особливим вимогам, які узагальнені у наказі Міністерства закордонних справ України № 425 від 18.09.2019 р. [7], а саме:

- кваліфікаційні вимоги (освіта – ступінь не нижче магістра; вільне володіння державною мовою; вимоги до досвіду роботи; володіння однією з офіційних мов Ради Європи; володіння іншою іноземною мовою, необхідною для виконання посадових обов'язків);

- вимоги до компетентності (лідерство; прийняття ефективних рішень; комунікація та взаємодія; впровадження змін; управління організацією роботи та персоналом; особиста та соціальна відповідальність);

- професійні знання (знання Конституції України, Законів України «Про державну службу», «Про запобігання корупції»; знання спеціального законодавства, пов'язаного із завданнями та змістом роботи; професійні знання, необхідні для виконання завдань у відповідній сфері діяльності органів дипломатичної служби; знання та розуміння політичного устрою, історії, культурних та національних традицій країни перебування).

Переконані, що дипломатична служба України має розвиватися у контексті культури та історичних особливостей свого народу з урахуванням зовнішніх загроз та особливостей міжнародних відносин, у рамках економічного, духовно-морального та політичного процесів, що безумовно підтверджує те, що дипломатична служба України має реалізовуватися стабільним, ефективним та високопрофесійним апаратом. Отже, механізм формування інтелектуального капіталу дипломатичної служби України не може бути ефективним без моніторингу інтелектуального капіталу дипломатичної служби. Ми погоджуємося з думкою А.С. Полторак стосовно того, що моніторинг – це «система перманентного спостереження за процесами і явищами» [4, с. 106], крім того, у сучасних динамічних умовах посилення

глобалізаційних процесів роль людського фактора (особливо у дипломатичній службі) постійно зростає.

Проаналізуємо трактування сутності поняття «інтелектуальний капітал», узагальнивши визначення досліджуваного поняття, надані вченими, у табл. 1.

Таблиця 1

Економічна сутність категорії «інтелектуальний капітал»

№ з/п	Автори	Сутність категорії «інтелектуальний капітал»
1	Татарникова К. [8, с. 38]	Правова категорія, яка виникає внаслідок володіння господарюючим суб'єктом правами на об'єкти інтелектуальної власності, на інтелектуальний потенціал персоналу організації, на результати інтелектуальної діяльності персоналу організації і їх використання у господарській діяльності господарюючого суб'єкта з метою отримання доходу
2	Терещенко С. [9, с. 215]	Форма прояву виробничих, творчих, природних здібностей працівника, які можуть мати різні види оцінки (грошову і не грошову), що накопичуються, утворюють інтелектуальну власність, тим самим беруть участь в управлінському процесі і забезпечують дохід
3	Корновенко С., Тараненко О. [3, с. 81]	Нематеріальні активи, котрі акумульовані в наукових і повсякденних знаннях працівників у вигляді об'єктів права інтелектуальної власності, накопиченого досвіду, інформаційних мереж чи іміджу фірми, без яких компанія (установа, організація) не може існувати, посилюючи свої конкурентні переваги
4	Войт С., Холод С. [2, с. 23]	Рівень знань, творчих здібностей, що формуються на системному характері природного мислення в цілях вибіркового підходу суб'єкта у діалектиці взаємопов'язаних протиріч, що віддзеркалюються один в одному, узагальнюються, стверджуються і локалізуються в нових знаннях
5	Понедільчук Т. [5]	Всі нематеріальні ресурси, що визначають цінність та конкурентоспроможність організації
6	Брукінг Е. [1]	Термін для позначення нематеріальних активів, без яких компанія не може існувати, посилюючи конкурентні переваги. Складовими частинами є людські активи, інтелектуальна власність, інфраструктурні й ринкові активи.

Джерело: узагальнено автором на основі праць [1; 2; 3; 5; 8; 9]

У процесі моніторингу інтелектуального капіталу дипломатичної служби треба враховувати, що вона не може існувати та ефективно функціонувати без переміщення дипломатичних кадрів у межах системи Міністерства закордонних справ, їх ротації, відрядження до закордонних представництв, крім того, сама дипломатична служба відрізняється особливим характером безпосередньої служби за кордоном, у процесі якої треба враховувати, що на дипломатичного службовця поширюються не тільки норми законодавства України, але і норми міжнародного права. Відповідно, моніторинг інтелектуального капіталу дипломатичної служби має відбуватися з урахуванням даних особливостей та на основі всебічного аналізу не тільки інтелектуальних, фізіологічних та соціальних представників дипломатичної служби, але і характеристик психічних та емоційних.

Отже, проаналізувавши напрацювання вчених, представлено авторський погляд на сутність категорії «моніторинг інтелектуального капіталу дипломатичної служби», яка трактується як це система перманентного спостереження за інтелектуальними, соціальними, психічними та фізіологічними характеристики представників дипломатичної служби, у тому числі їх здоров'ям, які є необхідними для ефективного виконання їх функцій.

Моніторинг інтелектуального капіталу дипломатичної служби має відбуватися з урахуванням його структурних елементів, відповідно, доцільно виділити 4 завдання, а саме: моніторинг людського капіталу дипломатичної служби; моніторинг організаційної складової інтелектуального капіталу дипломатичної служби; моніторинг інформаційної складової інтелектуального капіталу дипломатичної служби; моніторинг вітальної складової інтелектуального капіталу дипломатичної служби, тобто аналіз енергетичних ресурсів представників дипломатичної служби, їх розумового та фізичного навантаження, спрямованого на підвищення результативності діяльності дипломатичної служби за рахунок відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 287 с.
2. Войт С.М., Холод С.Б. Активізація трудового творчого потенціалу через інтелектуальний капітал. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1. С. 22–29.
3. Корновенко С.В., Тараненко О.М. Інтелектуальний капітал та його вплив на розвиток інноваційної економіки. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. № 10. С. 79–84.
4. Полторак А.С. Фінансова безпека держави в умовах глобалізаційних змін: теорія, методологія та практика : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2019. 463 с.
5. Понедільчук Т. В. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3288> (дата звернення: 01.09.2019).
6. Про дипломатичну службу : закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2449-19> (дата звернення: 01.09.2019).
7. Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» : постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1073-19> (дата звернення: 01.09.2019).
8. Татарникова К.Г. Інтелектуальний капітал як об'єкт правового захисту в Україні. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 36–41.
9. Терещенко С.І. Трансформації інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 1 (2). С. 212–218.

НАПРЯМ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Легкоступ І. І.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів і кредиту

Шупер А. С.

студент

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується реалізацією політичних, соціальних, економічних перетворень більшістю розвинених країн та країн, що розвиваються. Це спричинює безперервний пошук державами світу безпечних за походженням та значних за розмірами джерел фінансування, що у кінцевому підсумку проявляється для них у поступовому збільшенні обсягів зовнішніх та внутрішніх запозичень. З цієї точки зору Україна не є винятком. Проблеми зростання розміру та ускладнення обслуговування державного боргу України на сьогодні актуальні як ніколи.

Загальновідомо, що державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Державний борг поділяється на:

– зовнішній державний борг – це заборгованість держави іншим країнам, фізичним та юридичним особам нерезидентам, міжнародним економічним організаціям.

- внутрішній державний борг є заборгованістю держави власникам державних цінних паперів та іншим кредиторам – резидентам.

Складовою боргових зобов'язань також виступає гарантований державою борг, що виникає внаслідок прийняття країною на себе гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або взятті на себе зобов'язання третіх осіб [2, с. 1].

Після набуття Україною незалежності одним з найбільш впливових факторів, який значно гальмує розвиток країни, є зростання боргового навантаження. Кошти частіше залучаються на недостатньо вигідних для держави умовах та нерационально використовуються, а це, в свою чергу, перешкоджає довгостроковому економічному зростанню. Загальна сума державного та гарантованого державою боргу України та темп приросту за ним з 2009 по 2020 р. відображена у табл. 1.

Таблиця 1

**Державний та гарантований державою борг України
з 2009 по 2020 рр. (млн. дол. США)**

	Загальний борг	Темп приросту	Зовнішній борг	Темп приросту	Внутрішній борг	Темп приросту
на 31.12.2009	39 685,0		26 518,7		13 166,3	
на 31.12.2010	54 289,3	36.8%	34 759,6	31.1%	19 529,7	48.3%
на 31.12.2011	59 215,7	9.1%	37 474,5	7.8%	21 741,2	11.3%
на 31.12.2012	64 495,3	8.9%	38 658,8	3.2%	25 836,4	18.8%
на 31.12.2013	73 078,2	13.3%	37 536,0	- 2.9%	35 542,2	37.6%
на 31.12.2014	69 794,8	- 4.5%	38 792,2	3.3%	31 002,6	- 12.8%
на 31.12.2015	65 505,7	- 6.1%	43 445,4	12.0%	22 060,2	- 28.8%
на 31.12.2016	70 970,9	8.3%	45 604,6	5.0%	25 366,2	15.0%
на 31.12.2017	76 305,2	7.5%	48 989,4	7.4%	27 315,8	7.7%
на 31.12.2018	78 323,0	2.6%	50 462,5	3.0%	27 860,5	2.0%
на 31.12.2019	84 364,5	7.7%	48 940,8	- 3.0%	35 423,7	27.1%
на 31.08.2020	85 099,4	0.9%	52 846,4	8.0%	32 253,0	- 9.0%

Джерело: [2, с. 1]

Вищенаведена статистична інформація (табл. 1) демонструє досягнення рекордного обсягу загального державного та гаранто-

ваного державою боргу України на 31.08.2020. Необхідно відзначити хвилеподібну динаміку зміни розміру загального боргу: з 2009 до 2013 року – зростання, з 2014 до 2015 зменшення, з 2016 до 2020 року – зростання. Аналізуючи показники внутрішнього державного боргу на 2019 рік, можна помітити різке зростання його обсягів через надмірний випуск ОВДП урядом для фінансування дефіциту бюджету, що негативно вплинуло на загальну динаміку збільшення розміру загального державного боргу України.

До основних причин збільшення розміру державного та гарантованого державою боргу України належать:

- тривала політична криза, окупація частини територій та військовий конфлікт на сході країни;

- значна залежність України від імпорту основних енергоносіїв;

- технологічна відсталість більшої частини сфер національної економіки;

- використання запозичень держави задля фінансування дефіциту державного бюджету, який зумовлений зростанням видатків на оборону та обслуговування попередньо сформованого державного боргу;

- необхідність комплексної підтримки державних підприємств та банківської системи [4, с. 73–80].

Через загрозливу динаміку зростання обсягу загального державного та гарантованого державою боргу доцільним є визначення заходів для удосконалення та посилення дієвості боргової політики держави, а саме:

- надання переваги довгостроковому залученню позик задля уникнення пікових навантажень при погашенні державних запозичень;

- здійснення планування державної заборгованості на часовому інтервалі у декілька років, що дозволило б приймати рішення стосовно державних запозичень скоординовано і зважено;

- здійснення жорсткого контролю цільового використання коштів суб'єктів господарювання, отриманих під державні гарантії;

- переорієнтація державної боргової політики на фінансування розвитку експортних та високотехнологічних галузей національної економіки;

- поглиблення реформи фіскальної децентралізації, оскільки, як показує практика 2014–2020 рр., населення на місцях краще контролює використання суспільних фінансів, ніж державні контролюючі структури. Значне скорочення останніх допомогло б оптимізувати державні видатки та зменшити державний борг [3, с. 385–394];

- здійснення стратегічного управління державним боргом, обрання типу боргової політики згідно із соціально-економічними умовами;

- розробка та законодавче закріплення середньострокової боргової стратегії з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх боргових ризиків, експертна оцінка та подальше удосконалення боргового нормативно-правового забезпечення з метою його наближення до міжнародних стандартів;

- оптимізація співвідношення структури, обсягів, вартості та джерел погашення боргу, введення боргових фіскальних правил;

- розвантаження видаткової частини державного бюджету від надмірних суспільних видатків, фінансування яких можна передати місцевим бюджетам або приватному сектору [1, с. 8–10].

Отже, використання Україною запозичених коштів в основному на покриття дефіциту бюджету, який також став хронічним явищем для нашої держави, зокрема на сплату попередніх боргів та фінансування поточних видатків, а не на підтримку та розвиток стратегічних галузей, негативно впливає на економічний розвиток держави. Тобто протягом 29 років існування незалежної України має місце так зване «проїдання боргів». У несприятливому випадку така ситуація може призвести до того, що Україна втратить можливість вчасно і у повному розмірі виплачувати свої борги, тобто до дефолту. З метою запобігання такого небажаного результату для економіки України необхідне створення комплексної сучасної системи управління боргом, метою

якої має стати залучення фінансових ресурсів на вигідних умовах для реалізації стратегічних програм розвитку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гріненко А.Ю. Зростання державного боргу та зовнішніх запозичень – шлях до падіння рівня економічної безпеки в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 1. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2018_29_1_4.

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 06.10.2020).

3. Сальникова Т.В. Державний борг України: оцінка та напрями підвищення ефективності управління. *Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Випуск 33/1. С. 385–394.

4. Стародубцева Т.В., Семенова К.Д. Статистичний аналіз державного боргу України та причини його виникнення впродовж незалежності. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць*. Випуск 2. Одеса, ОНЕУ. 2016. С. 73–80.

Манукян А. Г.
студентка

*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ТІНЬОВУ ЕКОНОМІКУ

Податки – це важливий елемент суспільного життя людства незалежно від моделі економічного розвитку держави чи політичних сил, які перебувають при владі. У сучасних умовах розвитку економічних відносин податки є елементом відносин держави з платниками податків. Податки забезпечують державу фінансовими ресурсами з метою утримання адміністративно-

управлінського державного апарату, реалізації зовнішньої та внутрішньої політики в соціальній, економічній сфері, проведенні витрат на освіту, науку, охорону здоров'я та інші соціально-економічні потреби [1, с. 780].

Сплата податків є невід'ємною потребою для задоволення суспільних потреб, які надає держава. Але податки скорочують реальні доходи підприємств, домогосподарств, інших господарюючих суб'єктів економіки, що не завжди позитивно сприймається економічними структурами, які намагаються зробити все можливе для того, щоб не платити податки.

Поняття «податкове навантаження» характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто фактично є показником ефективності податкової політики, що впливає на те, скільки грошей у державному бюджеті, рівень податкових надходжень у структурі ВВП та частку ВВП на душу населення.

Зменшення чи збільшення загального податкового навантаження можна здійснювати та тільки регулюванням розміру податкових ставок, а й шляхом збільшення чи зменшення обсягів податкових пільг для певних суб'єктів господарювання.

Зменшення податкового навантаження є обов'язковою для того щоб Україна вийшла з економічної кризи. Послідовне зниження податкового навантаження на фізичних осіб призведе до збільшення заощаджень домогосподарств, зросте платоспроможний попит населення, а отже розвитку виробництва та збільшення реальних доходів платників податків та зростання податкової бази [2, с. 187].

Тіньова економіка – це сукупність економічних відносин, що містить заборонену законодавством діяльність або діяльність, що виходить за межі державного обліку та офіційної статистики. Вона є негативним явищем у світовій економіці.

Тенденція щодо зниження рівня тіньової економіки в Україні, продовжується. Це можна побачити на рис. 1. Рівень тіньової економіки у 2019 році склав 28% від обсягу офіційного ВВП, що на 3% менше за показник 2018 року, та на 4% менше за показник 2017 р.

Структура тіньової економіки

Вид	Сутність	Суб'єкти
<i>Неформальна</i>	– діяльність з виготовлення продукції в домашніх господарствах, яка не потребує реєстрування та не підлягає оподаткуванню; – утворюють нерегламентовані виготовлення товарів і надання послуг незареєстрована діяльність осіб, що є такою внаслідок економічних і правових обставин у країні	дрібні власники, наймані робітники, дрібні та середні державні службовці
<i>Підпільна</i>	– законна економічна діяльність, яка приховується з метою не сплати податків; – легальне виробництво та продаж необлікованих товарів і послуг	тіньовики-господарники, тобто підприємці, комерсанти, фінансисти, банкіри, промисловці
<i>Незаконна</i>	– заборонені законом види діяльності (корупція, нарко-торгівля, торгівля зброєю тощо)	кримінальні особи, діяльність яких пов'язана з використанням їхнього офіційного статусу

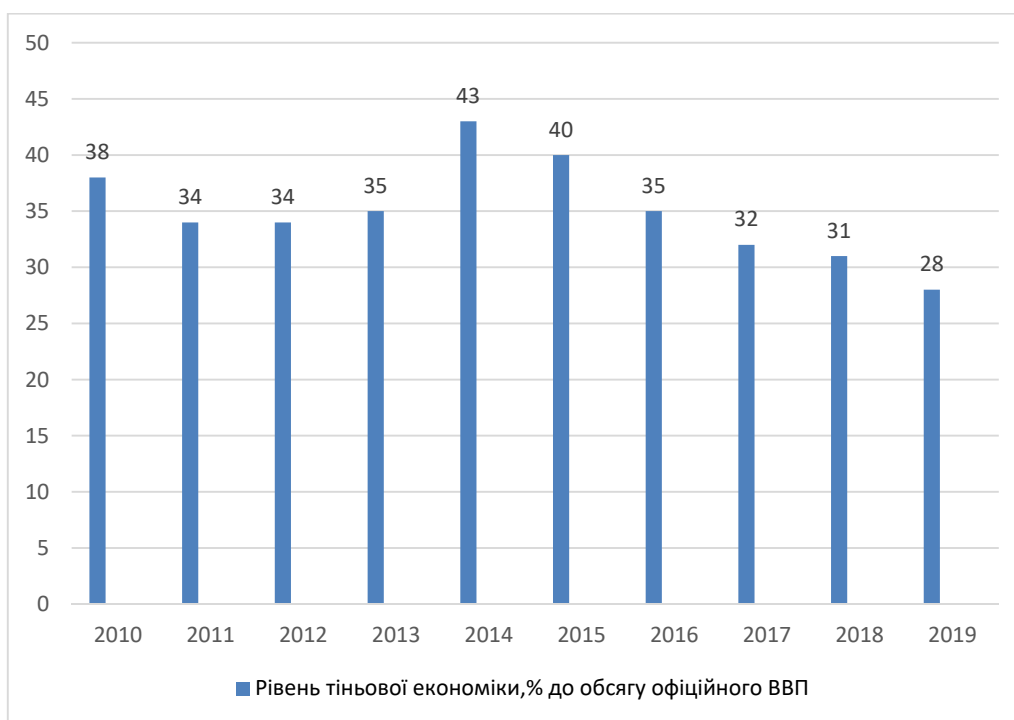

Рис. 1. Показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) [3]

Але варто зазначити, що залишається неподоланою багато факторів, що стримують процеси детінізації економіки в Україні, серед яких:

- малий рівень захисту прав власності;
- недовершена судова система країни, як наслідок, низький рівень суспільної довіри до неї;
- процвітання корупції в країні;
- збереження викликів забезпеченню незмінного функціонування фінансової системи країни [4, с. 56].

Отже, тіньова економіка ускладнює виконання державою своїх фінансових зобов'язань, сприяє руйнації системи економічних зв'язків у країні, знижує ефективність макроекономічного регулювання, деформує податкову систему, породжує бюджетний дефіцит. Це свідчить, що оздоровлення української економіки можливе лише у випадку її детінізації. Саме це і є пріоритетним завданням для нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Круш П.В., Подвігіна В.І., Сердюк Б.М. та ін. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів; 2-ге вид., стереотип. Київ : Ельга-Н, КНТ, 2015. 780 с.
2. Цимбалюк І.О., Вишневіська Н.В. Податкове навантаження як критерій ефективності ведення податкової політики. *Економічний вісник університету : збірник наукових праць*. Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2012. № 19/1. С. 183–187.
3. Показник рівня тіньової економіки в Україні / Статистичний щорічник України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Гречко А.В. Податкова система : навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Економіка підприємства» освітнього ступеня «Бакалавр» денної та заочної форм навчання. Київ, 2018. 56 с.

НАПРЯМ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Волошина-Сідей В. В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів та обліку

Новак К. С.

студентка

*Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Аудит в Україні є відносно новою діяльністю, тому процес його розвитку супроводжується проблемами, що виникають через наступні фактори та обставини: неповне національне законодавство про аудит, недостатній практичний досвід та відсутність методів проведення та фіксування процесу аудиту. Саме через це питання щодо дослідження аудиту залишається актуальним.

Теоретично та практично дане питання розглядали наступні вчені та дослідники: В.П. Вишневський, В.Г. Гетьман, В.М. Жук, Т.І. Очеретько, В.О. Євсєєнко, М.В. Федосова, Б.Ф. Усач та інші. Головною метою даної роботи є виявлення та висвітлення проблем аудиторської діяльності та пропозиції щодо можливості вирішення цих проблем.

В Україні аудит відносно нова галузь, щоб суспільство визначило його значення та мету в сучасній ринковій економіці. Тому спочатку потрібно широко рекламувати потенційних споживачів та, з іншого боку, громадськість. Аудиторська спільнота повинна постійно уточнювати, що аудит є не лише підтвердженням звіту, який вимагають державні органи влади, але також може

надавати послуги з контролю та юрисдикції в супровідній діяльності суб'єкта ринку, а також впливає на розробку бізнес-плану, науково-методичного розвитку в галузі економіки, управління, права та системи аудиту в цілому.

Отже, аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [1].

У нашій країні деякі аудиторські фірми (аудитори) не виконують жодної аудиторської роботи, а надають лише консультаційні та інші послуги. Світова тенденція розвитку аудиторських послуг навпаки свідчить про те, що кількість консалтингових послуг зменшилася, а існування консалтингових послуг відбувається в окремій структурі. Аудит в Україні – це саморегулююча діяльність. Офіційним «керівником» державного аудиту є Аудиторська палата України, яка була створена як незалежна установа та юридична особа, що вирішує важливі питання в галузі українських методів та управління організаційним аудитом.

На нашу думку, існує наступний перелік питань, які необхідно вирішити в першу чергу:

– проблеми сучасних аудиторів починається з довіри до них. Іншими словами, перед тим, як клієнт вирішить надати інформацію аудиторю, він повинна переконатися, що аудитор матиме силу та здатність зберігати конфіденційність;

– відсутність достатнього досвіду аудиту, оскільки порівняно з іншими країнами український аудит народився нещодавно. Однак сьогодні все більше українських аудиторів практикуються за кордоном та отримують міжнародні сертифікати;

– недосконалість методів аудиторського контролю. В Україні об'єктивно не вистачає спеціальної національної літератури і

відсутні детальні посібники з розвитку аудиту ефективності. Це пробіл у формуванні вітчизняної методології. Через це виникає необхідність наукової та обґрунтованої теоретичної розробки в цій галузі та її фактичної реалізації [2].

Проаналізувавши вищевикладені проблеми аудиторської діяльності в Україні в умові ринкових відносин, пропонується наступне:

- внесення необхідних змін та доповнень до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», щоб зробити його сумісним з іншими законами України, які прямо чи опосередковано впливають на стандарти аудиту;

- розширення переліку компаній, які повинні проходити щорічний аудит – це розширить ринок аудиторських послуг та введе більше положень для більш чіткого регулювання відносин між аудиторами та клієнтами;

- використання загальноприйнятого досвіду вітчизняних та зарубіжних аудиторських компаній та розробка стандартних методів аудиту фінансової звітності компанії на основі їх діяльності.

Аудиторські послуги в Україні швидко розвиваються, незважаючи на деякі проблеми. Беручи до уваги перспективи розвитку ринкової економіки та відносин власності в Україні, подальші дослідження з цих тем можуть бути покладені в основу визначення пріоритетних напрямів аудиту, а методи вирішення цих проблем допоможуть впровадити далі професію аудитора в діловій практиці та послугує формуванню громадської думки.

Перспектива подальших досліджень полягає у вдосконаленні надання аудиторських послуг відповідно до провідних закордонних практик в контексті європейської інтеграційної політики України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII, від 01.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

2. Очеретько Т.І.,Євсєєнко В.О. Основні проблеми та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси.* 2013. Вип. 10 (4). С. 100–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10%284%29__17

Гудзенко Н. М.

кандидат економічних наук, доцент

Горкуша І. О.

магістрант

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В ПОХІДНИХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУРАХ

Сучасний економічний розвиток передбачає активне використання корпоративного капіталу. Проблема обмеженого доступу до фінансових ресурсів, економічна нестабільність та ряд інших об'єктивних економічних факторів сприяють зростанню кількості підприємств корпоративного типу. Холдинги та інші господарські об'єднання корпоративного типу утворилися у вітчизняній економічній системі порівняно недавно і формують корпоративний сектор економіки, частка якого поступово зростає. Тому рух по впровадженню корпоративної реформи триває і вимагає врахування особливостей корпоративного управління, в тому числі на етапі його інформаційного забезпечення. Корпоративне управління забезпечує об'єктивний захист власників та учасників, перетворюючись на один із суттєвих внутрішніх факторів ефективного функціонування усіх елементів корпорації, сприяє підвищенню ефективності діяльності, розширенню можливостей їх доступу до зовнішніх джерел фінансування. Головна його функція полягає у забезпеченні виробничої, фінансової та інших видів діяльності

підприємства, що входить до складу корпорації, сприяння зростанню інвестиційної активності та захисту прав власності.

Національний корпоративний сектор представлений такими його складовими:

- акціонерний (первинними його елементами є акціонерні товариства і компанії різних видів, передбачених законодавством);

- похідний (інтеграція акціонерних та неакціонерних підприємств шляхом створення асоціацій, корпорацій, концернів, холдингів, дочірніх підприємств тощо);

- неакціонерний корпоративний сектор (інші господарські формування, що можуть вважатися корпоративними підприємствами відповідно до господарського законодавства).

Зростання частки інтегрованих господарських формувань зумовлено прагненням до освоєння більшої частини ринку, підвищення ефективності виробництва та диверсифікації діяльності. Переваги для підприємства, яке входить до складу похідного інтегрованого суб'єкта можна узагальнити наступним чином: підвищення виробничого потенціалу з одночасним зниженням витрат, розширення ринку і асортименту продукції, що в кінцевому результаті позитивно позначається на показниках рентабельності. Механізм інтеграції досить складний а управління корпоративним утворенням ускладнюється тим, що в результаті об'єднання двох та більше компаній формується нова структура з більш високими показниками ефективності (з'являється можливість реалізації синергічного потенціалу). Сутність поняття «синергія» полягає у спільному функціонуванні декількох структур, що досягають при цьому такого результату, який при незалежній діяльності був би недосяжним [1].

В економіці та менеджменті синергічний ефект пов'язаний з тим, що комбіноване використання кількох взаємоузгоджених стратегій виявляється кориснішим, аніж ізольоване впровадження якоїсь однієї [2].

Врахування синергічного ефекту в управлінні є відносно новим і потребує поглибленого вивчення, оскільки для більшості

галузей ефективність діяльності залежить від ряду внутрішніх та зовнішніх факторів, сумісний вплив яких передбачити досить важко. В діючій системі управління в більшості не враховується сумісний вплив факторів на ефективність діяльності, який потрібно коригувати у відповідності до стратегічних цілей діяльності підприємства. Для можливості забезпечення ефективного управління необхідно сформувати інтегровану систему обліку, яка забезпечуватиме можливість досягнення синергічного ефекту в управлінні шляхом поєднання безпосередньо обліку, аналізу, контролю та прогнозування. Тобто сучасний облік повинен включати елементи стратегічного характеру, що особливо актуально для господарських формувань корпоративного типу.

Головним завданням організації обліку є інформаційне забезпечення можливості подальшої оцінки синергічного ефекту на основі показників консолідованої звітності. З позиції обліку синергічний ефект підлягає оцінці та вимірюванню, оскільки втілює додатковий результат, отриманий внаслідок високоорганізованої взаємодії окремих дочірніх підприємств у межах корпорації як єдиної системи, що перевищує вигоду від їх діяльності як самостійних господарських формувань. Це поняття називають ефектом « $2 + 2 = 5$ », тобто ефект від суми складених потенціалів більше, ніж сума самих потенціалів, внаслідок цього виникає додаткова одиниця ефекту ($1 = 5 - 4$), яку визначають як синергетичний ефект [2]. Отже, завдання обліку полягає у вимірюванні та оцінці величини такого потенціалу, що в подальшому дозволить оптимізувати ресурсне забезпечення, виробничі потужності та витрати.

Система обліково-інформаційного забезпечення формування та реалізації стратегії розвитку корпоративних структур похідного типу включає:

1. Відображення обраної стратегії розвитку корпорації (ідентифікація, структурування, оцінка, відображення в обліку зовнішніх стратегічних факторів, способів взаємодії господарюючого суб'єкта із зовнішнім середовищем на базі агрегованих

облікових записів). Облікова політика спрямовується на можливість формування інформації про зовнішні фактори, що мають суттєвий вплив на реалізацію політики співробітництва з суб'єктами ринку.

2. Оцінка вартості усіх елементів корпоративної структури з урахуванням обраної стратегії розвитку шляхом використання найбільш прийнятних методів оцінки, які відображатимуть реальну вартість (максимально наближену до реальної).

3. Використання методів та прийомів у обліку та звітності, що дозволяють здійснювати коригування обраної стратегії та вартості усіх елементів корпоративного об'єднання внаслідок зміни ринкової ситуації, стратегічних намірів та ініціатив на базі агрегованих облікових записів.

4. Оцінка результативності, ефективності залучення капіталу та стратегії розвитку корпоративного утворення похідного типу з метою оптимізації управління.

Проблема організації обліку в похідних корпоративних структурах зумовлена тим, що облікова політика орієнтована переважно на потреби складання консолідованої звітності та не має стратегічного спрямування. Елементи облікової політики корпоративних структур повинні забезпечувати в кінцевому результаті можливість контролю ресурсів, виробничого циклу декількох виробничих структур в межах однієї компанії. Чим більш розгалуженою є корпоративна структура, тим жорсткішими повинні бути вимоги до облікової політики кожного з її елементів, забезпечуючи можливість зіставлення показників господарської діяльності. Особлива увага облікової політики повинна зосереджуватися на якісному відображенні інтегрованого власного капіталу, оцінюванню впливу стратегічних зовнішніх факторів на показники діяльності у межах обраної стратегії розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Водянка Л.Д. Синергетичний ефект у діяльності підприємств: класифікація та підходи до оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. Т. 1. № 3. С. 7–12.

2. Чернецька О.В. Сутність та значення синергетичного ефекту в системі управління на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 762–765.

3. Кравченко О.С. Практичні аспекти оцінки синергії як основного критерію відбору ефективних угод злиття або поглинання при трансформації бізнес-моделей вітчизняних підприємств. *Механізм регулювання економіки*. 2014. № 2. С. 79–87.

4. Шматько Н.М. Формування синергетичного ефекту в економіці України. URL: <http://repo.uira.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3376/1.pdf>

Коваль Н. І.

доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки

Лисаковська А. В.

магістр

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Серед основних інструментів державного регулювання ринкової економіки чільне місце посідають податки. За допомогою податкової політики держава може впливати на процеси як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях, визначати темпи економічного розвитку на майбутнє. Вагоме місце у податковій системі кожної країни посідають непрямі податки. Від того, як побудована система непрямого оподаткування, залежить не тільки виконання нею фіскальної функції, але і стимулювання розвитку економіки держави [1, с. 27].

За економічною сутністю головними видами непрямих податків є податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок і мито, що становлять важливу частину централізованих грошових фондів [2, с. 128].

Податковим кодексом України (ПКУ) представлено доволі лаконічне визначення податку на додану вартість – це непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V ПКУ (пп. 14.1.178 п. 14.1 ст. 14) [3].

Податок на додану вартість сплачують споживачі, купуючи той чи інший товар або послугу, до ціни яких включено ПДВ. безпосередньо сплату до бюджету здійснюють підприємства, що мають статус платника ПДВ. особливістю ПДВ є те, що підприємство – платник ПДВ під час обрахування суми ПДВ, належної до сплати, має зменшити свої податкові зобов'язання на суму податкового кредиту, тобто на суму ПДВ, яку він сплатив за придбані товари, роботи, послуги. така ж схема сплати ПДВ до бюджету притаманна більшості країн світу. Але процес ухилення від сплати цього податку переріс уже в так звану індустрію з мільярдними оборотами [4, с. 351].

Саме тому постала необхідність запровадження електронного адміністрування ПДВ. Вітчизняні словники «адміністрування» трактують як: управління, керування, завідування; організаційно-розпорядча діяльність менеджерів й організаторів управління [5, с. 78].

Законодавчі основи провадження адміністрування податків і зборів в Україні закладені Податковим кодексом України та іншими законодавчими актами. Зокрема, в Податковому кодексі під податковим адмініструванням розуміється адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Для кожного платника податку на безоплатній основі Казначейством було відкрито один електронний рахунок. Це рахунок, відкритий платнику податку в Казначействі, на який платником перераховуються кошти з власного поточного рахунку в сумах, необхідних для збільшення розміру суми, на яку платник податку має право зареєструвати податкові накладні або

розрахунки коригування кількісних і вартісних показників до податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних, а також в сумах, необхідних для сплати до бюджету узгоджених податкових зобов'язань з цього податку [6, с. 21].

З 1 січня 2015 року почала працювати система електронного адміністрування податку на додану вартість. Кабінет Міністрів України затвердив Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість, який визначає (рис. 1):

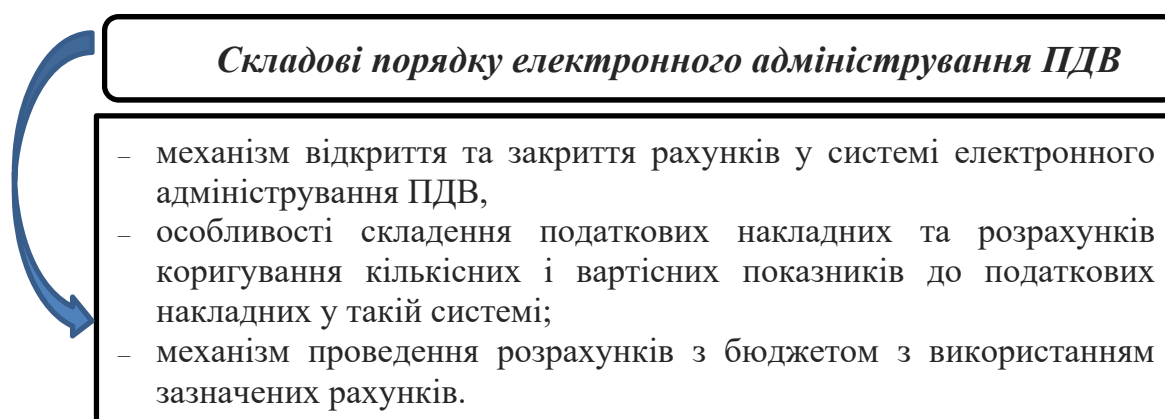

Рис. 1. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість визначено КМУ

Джерело: сформовано автором

З 01 липня 2015 р. набрав чинності нормативний документ, який вніс нове поняття «реєстраційний ліміт», який обмежує суму, на яку платник податку може зареєструвати свої податкові накладні у єдиному реєстрі податкових накладних (далі – ЄРПН). Реєстраційний ліміт розраховується в автоматичному режимі на підставі інформації, яка поступає до ЄРПН, а саме: факту реєстрації податкових накладних постачальниками; даних які надходять від митників; даних, отриманих під час опрацювання декларацій з ПДВ; факту надходження коштів на спеціальний електронний рахунок [3].

З 2017 року в Україні запроваджено єдиний Реєстр заяв про повернення суми бюджетного відшкодування (замість двох, що були передбачені до внесення змін). Реєстр заяв формується на підставі баз даних ДПСУ та Держказначейства. Заяви про повернення сум бюджетного відшкодування автоматично вносяться

до Реєстру заяв протягом операційного дня їх отримання у хронологічному порядку їх надходження.

До основних перевагами впровадження електронного адміністрування можна віднести: створення єдиної системи, яка об'єднує інформацію відносно всіх зареєстрованих податкових накладних та коригувань до них [6, с. 22]; підвищення дисциплінарної відповідальності контрагентів щодо вчасного надання правильно оформлених податкових накладних; із впровадженням нової системи адміністрування ПДВ стало неможливо видати фіктивну податкову накладну, адже вона в обов'язковому порядку повинна бути зареєстрована в Єдиному електронному реєстрі та підкріплена або сумою реєстраційного ліміту, або живими коштами, перерахованими на електронний рахунок ПДВ; для кожного платника податку на безоплатній основі відкрито електронний рахунок та у будь-який момент часу платник податку може подати ряд безкоштовних запитів [6, с. 22].

Однак, слід зауважити, що кожна система має й притаманні їй недоліки. Система електронного адміністрування не є виключенням. Її основними недоліками є те, що контроль за правильністю складання податкової накладної – прямий обов'язок покупця; важкими для розуміння є виписки, отриманні з електронної системи адміністрування ПДВ, а також підхід до визначення реєстраційного ліміту; складна процедура надання бюджетних дотацій по ПДВ; постійні зміни форм податкової звітності – податкової накладної та декларації з ПДВ; неможливість формування запиту для отримання податкової накладної за певний період, а лише на окрему дату.

Недоліки існуючої системи адміністрування податку на додану вартість в Україні стали передумовою для запровадження ряду законодавчих змін стосовно нього, в той час як нормативно-правове регулювання обліку й адміністрування податків та зборів повинне бути простим, зрозумілим та стабільним.

Проте, введення системи електронного адміністрування ПДВ в цілому спростило контроль податкових органів за розрахунками з ПДВ, але, разом з тим, має свої недоліки, які активно намагаються

подолати спеціалісти в цій сфері для удосконалення роботи з електронною системою оподаткування [6, с. 22].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сіташ Т.Д. Непрямі податки в податковій системі України. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 26–30.
2. Сторожук О.В., Гезей А.М. Економічна сутність та світові тенденції розвитку універсального акцизу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. №1 (23). Т. 2. С. 127–130.
3. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. №2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran256#n256>.
4. Кратт О.А. Запровадження системи електронного адміністрування ПДВ: перспективи та реалії. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Випуск 4 (04). С. 350–353.
5. Подолянчук О.А. Електронне адміністрування ПДВ. Збірник тез доповідей I всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «*Модельовання та кількісні методи в економіці*», ВНАУ, 27 жовтня 2016 р., м. Вінниця. 229 с.
6. Буркова Л.А., Коваленко І.В. Переваги та недоліки запровадження електронного адміністрування ПДВ. *Фінансовий простір*. 2017. № 1 (25). С. 20–24.

Откидач Ю. В.
магістрант

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Оренда (найм) має тривалу історію свого існування і стосується майнових відносин, права здійснення певних операцій на певний період часу. Оренді притаманний договірний характер, довгостроковість, тимчасовість використання майна. Найбільша частка орендних операцій здійснюється в сфері земельних

відносин. Орендні відносини в Україні є домінуючими, що підтверджують дані Держгеокадастру: 64% земель сільськогосподарського призначення перебувають в оренді (понад половину всіх сільськогосподарських земель в Україні, 56% – орендовані у приватних осіб).

Земельно-орендні відносини – це відносини, що складаються між власником земельної ділянки (орендодавцем) та її орендарем, який отримує в строкове платне користування дану земельну ділянку відповідно до умов договору оренди землі, укладеного між орендарем та орендодавцем [1, с. 54].

Кількість укладених договорів оренди земельних ділянок з кожним роком зростає. Тому подальший розвиток орендних операцій вимагає чіткого законодавчого регулювання відносин, що виникають в процесі здійснення таких операцій. Економічний обіг земельних ділянок передбачає дві складові: ринковий обіг земельних ділянок, що передбачає відчуження земельних ділянок у власність та ринок оренди земельних ділянок. Діючий мораторій на ринковий обіг земельних ділянок актуалізує питання розвитку ринку права оренди землі, стосовно якого можуть виконуватися такі операції: купівля, продаж, внесення до статутного капіталу та застава. Сьогодні єдиного визначення поняття оренди в законодавстві і нормативних положеннях не існує, хоча й принципових відмінностей чи суперечностей між ними теж немає [2, с. 103].

Визнання земельних ресурсів та відносин з приводу їх оренди в обліку зумовлює необхідність їх оцінки. При визначенні сфер застосування окремих видів оцінки земельних ресурсів та їх особливостей на сучасному етапі можливим є використання лише експертної оцінки земель с.-г. призначення на підставі методу капіталізації чистого операційного доходу. За відсутності продажу права оренди земель, визначення оцінки права оренди доцільно здійснювати за методичним підходом щодо капіталізації додаткового доходу орендаря земельної ділянки (обчислюється як різниця між чистим операційним або рентним доходом і передбаченою в договорі орендною платою). Оренда як елемент

ринкового обігу земель, забезпечує більш ефективний перерозподіл земель між сільськогосподарським товаровиробниками.

Об'єктами бухгалтерського обліку орендних земельних відносин є окремо визначені земельні ділянки та права на неї, а також капітальні витрати на поліпшення земель. Об'єктом аналітичного обліку може бути сукупність земельних ділянок як цілісна, відокремлена від інших територія з визначеними межами (поле, контур чи їх частини). Окрему увагу слід приділити відображенню в обліку об'єктів оренди, адже передане в оренду майно залишається на балансі орендодавця поряд з іншими активами, хоча його використання має зовсім іншу спрямованість та ефективність (за виключенням об'єктів інвестиційної нерухомості).

Крім земельної ділянки, виділеної в натуральній формі, об'єктом оренди виступає право на оренду. За всіма ознаками таке право можна віднести до складу нематеріальних активів. Аналіз первинних документів із відображення надходження та руху нематеріальних активів і права оренди показав необхідність їх удосконалення.

Земельна ділянка є специфічним об'єктом обліку і в процесі використання може як покращувати, так і погіршувати свої якісні характеристики. Тому актуальним є дослідження зміни корисності активів. Встановлено, що інформація щодо оцінки втрати/відновлення корисності активів є надзвичайно актуальною та корисною для ефективного управління ресурсами підприємства, оскільки передбачає встановлення їх вартості з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів. Тому розрахунок втрати/відновлення корисності орендованих об'єктів відіграє важливу роль у забезпеченні управління орендними земельними відносинами в сільськогосподарських підприємствах.

Організація обліку орендних операцій вимагає особливої концентрації уваги на відображенні в обліку особливостей договорів оренди. Укладений договір передбачає наявність зобов'язання, що має виконуватися належним чином відповідно до умов

договору та цивільного законодавства. Загальне правило, що сторони мають додержуватися вимог укладених ними договорів, забезпечує прогнозованість дій сторін, стимулює до неухильного виконання взятих на себе обов'язків. Однак, на практиці можливі випадки недотримання цих правил під впливом зовнішніх обставин, які призводять до припинення виконання зобов'язання, або ж істотно змінюють його виконання.

Орієнтуючись на концепцію сталого розвитку необхідною складовою орендних земельних відносин є їх екологізація та соціалізація. Досить поширеною проблемою є відсутність можливості контролю та дієвих способів впливу зі сторони орендодавця щодо дотримання орендарем принципів раціонального та бережливого використання орендованих земель [3]. Орендареві вигідно менше вкладати у землю, і більше від неї брати. На даному етапі орендарі орієнтуються на напрямки зі швидкою окупністю і вирощують в основному зерно та олійні культури, які є основними в структурі аграрного експорту. В макроекономічному масштабі сировинна спрямованість експорту робить вразливою національну валюту (в результаті коливання цін на сировину суттєво коливається й експортна виручка). Тому посилення контролю за використанням орендованих земель є нагальною необхідністю. Діючі звітні форми теж не передбачають надання інформації про якісний стан власних та орендованих земельних ресурсів.

Основними проблемами, з якими стикаються орендарі, є суттєві витрати на переоформлення договорів оренди, неможливість планувати бізнес, здійснювати довгострокові інвестиції, адже власник паю може не продовжити договір на наступний період.

Для покращення інформативності обліку та вдосконалення системи контролю рекомендується підвищити рівень аналітичності облікових даних щодо оренди землі, що передбачає розмежування в обліку прав користування майном, земельною ділянкою, прав оренди тощо. Аналогічні пропозиції стосуються системи звітних показників (є передумови розширення звітності інформацією про орендні відносини (кількість зареєстрованих договорів, площею та

вартість орендованих земельних ділянок, нарахованою та виплаченою орендною платою в грошових та натуральних показника) та соціально-екологічні показники (виконання спеціальних екологічних програм, дотримання природоохоронного законодавства, дбайливого використання земельних ресурсів).

Контроль за використанням та охороною земель повинен базуватися на даних звітності агропідприємств щодо дотримання сівозмін, збереження показників родючості ґрунтів та недопущення негативного балансу поживних речовин при вирощуванні сільськогосподарських культур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богач Л.В. Теоретичні засади розвитку орендних земельних відносин в аграрній сфері. *Вісник АПСВТ*. 2016. № 1–2. С. 51–55.

2. Височан О.С. Теоретичні аспекти обліку орендних операцій у державному секторі економіки: поняття, економічний зміст, класифікація, нормативне регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 30. С. 103–110.

3. Ступень Р.М. Еколого-економічні аспекти орендних відносин в сільськогосподарському землекористуванні. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 32. С. 144–148.

НОТАТКИ

Наукове видання

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ**

17 жовтня 2020 року, м. Одеса

Збірник тез наукових робіт учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

Підписано до друку 20.10.2020. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 5,35. Замовлення № 1020-09. Ціна договірна.

Віддруковано з готового оригінал-макета.

Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 прим.

Надруковано у поліграфічному центрі:
ГО «Центр економічних досліджень та розвитку»
м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 17
+38 066 649 13 14